Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Koszty opinii biegłych z zakresu medycyny (raport z badania sondażowego)

Justyna Włodarczyk-Madejska
Joanna Klimczak
dr Paweł Ostaszewski

Analizy wymiaru sprawiedliwości
Warszawa 2019

Spis treści

Wstęp 5

Rozdział 1. System biegłych sądowych 7
1.1. Koszty 13
1.2. Rozporządzenia 14
1.3. Prace nad ustawą 16

Rozdział 2. Opis wyników badań 21
2.1. Liczba opinii i badań wykonanych przez biegłych sądowych 24
2.2. Koszt opinii i badań 27
2.3. Sposób wynagradzania biegłego 40
2.4. Analiza dodatkowych uwag i komentarzy przekazanych przez biegłych 43

Podsumowanie: możliwości weryfikacji danych i prowadzenia szacunków 45

Załącznik 1. Taryfa zryczałtowana wynagrodzenia biegłych z dziedziny medycyny 50
Załącznik 2. Taryfa zryczałtowana wynagrodzenia podmiotów, o których mowa w art. 193 § 2 kodeksu postępowania karnego (art. 290 § 1 kodeksu postępowania cywilnego) 51

Wstęp

Niniejszy projekt stanowi uzupełnienie i rozszerzenie następujących badań zrealizowanych w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości (dalej także IWS): badania z 2016 r. „Biegły w postępowaniu sądowym. Kompleksowy obraz systemu w świetle badań aktowych, ankietowych, statystycznych i ekonomicznych", badania z 2018 r. „Opinie biegłych z zakresu medycyny w wybranych sprawach karnych – raport z badania" oraz badania z lat 2017–2019 r. – „Dowód z opinii biegłego z zakresu medycyny".

Skupia się on przede wszystkim na próbie oszacowania skutków ewentualnej zmiany stawek ryczałtowych wynagrodzenia biegłych i instytucji opiniujących w zakresie medycyny, w szczególności w zakresie badań laboratoryjnych. Kwestia ta jest bowiem kluczowa dla możliwości wprowadzenia jakichkolwiek zmian w systemie biegłych sądowych, np. w wyniku uchwalenia ustawy o biegłych. Jak ustaliła Najwyższa Izba Kontroli, *wpływ na powyższą sytuację* [nieuchwalenie przez wiele ostatnich lat, pomimo wielokrotnych prób, ww. ustawy] *miało m.in. uwzględnienie stanowiska Ministra Finansów co do skutków finansowych projektowanej regulacji*[1]. Jako podstawowy problem jawi się więc właśnie wiarygodne ustalenie kosztów generowanych przez ten system obecnie i oszacowanie zmian, jakie dla budżetu państwa przyniosłyby różne warianty zmian.

Przeprowadzone badanie zakładało zgromadzenie i analizę danych za rok 2017 z poszczególnych sądów powszechnych o ogólnej kwocie wydatków poniesionych na opinie z zakresu medycyny, liczbie wykonanych w tym okresie badań wymienionych w obecnie obowiązujących taryfach zryczałtowanych wynagrodzeń i przeciętnej wysokości wydatków poniesionych w związku z ich wykonaniem oraz informacji o analogicznych kwestiach i rzeczywistych kosztach tych badań z podmiotów (publicznych i niepublicznych) je wykonujących. Uzupełnieniem dla tych danych była także analiza dostępnych sprawozdań budżetowych sądów powszechnych. Powyższe dane miały umożliwić kompleksowe oszacowanie wydatków budżetowych na wynagrodzenia biegłych i instytucji opiniujących w zakresie medycyny oraz skutków finansowych ewentualnych zmian zryczałtowanych stawek tych wynagrodzeń.

[1] NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości*, KPB-4114-001-00/2014, Nr ewid. 165/2015/I/14/006/KPB, Informacja o wynikach kontroli, 2015, https://www.nik.gov.pl/plik/id,9608,vp,11856.pdf, (dostęp: 30.07.2018 r.), s. 15, szerzej: s. 56–58 tej Informacji.

Realizacja powyższego założenia wymagała przeprowadzenia badania ankietowego skierowanego do jak największej liczby (możliwie wszystkich) biegłych sądowych z list prezesów sądów okręgowych, instytucji opiniujących z zakresu medycyny oraz do wszystkich sądów rejonowych, okręgowych i apelacyjnych. Dodatkowo należało również zgromadzić zbiorcze dane statystyczne i budżetowe ze wszystkich sądów powszechnych.

Rozdział 1. System biegłych sądowych

Jak wynika z literatury, szeroko omawiającej instytucję biegłego sądowego, znaczenie tej instytucji w postępowaniu sądowym stale rośnie[2], w tym także w postępowaniu wobec nieletnich[3]. Obecnie nie budzi wątpliwości, że przedstawicielom wymiaru sprawiedliwości koniecznie potrzebne są osoby biegłe w materii, której prawnik nie zna, a która niezbędna jest do ustalenia stanu faktycznego danej sprawy. Pierwszy podręcznik medycyny sądowej powstał już w XVI w.[4] i wtedy datuje się rozpoczęcie praktyki powoływania przez sądy biegłych lekarzy:

> Początków medycyny sądowej doszukiwać się można w dobie renesansu. Ówczesne ustawy karne niemieckie, w szczególności ustawa cesarza Karola V z 1532 roku – znana jako Constitutio Criminalis Carolina – wymagały, aby w sprawach o zabójstwo dokonywać obdukcji zwłok i przesłuchiwać później przed sądem rzeczoznawcę – lekarza, który tę obdukcję wykonywał. Od tego czasu lekarze stale uczestniczą już w procesach w sprawach o przestępstwa przeciwko życiu a także zdrowiu. Jest to dla lekarzy zadanie nowe i wymagające dodatkowych umiejętności i predyspozycji. Wszak nie będzie tu chodzić o rozpoznawanie choroby i jej leczenie, o opatrywanie ran, a o ocenę, co było przyczyną śmierci, jaki jest charakter obrażeń, jakim narzędziem je zadano, czy był związek przyczynowy między zranieniem a śmiercią etc.[5].

Dowód z opinii biegłego to jeden z najważniejszych elementów w rzetelnym procesie sądowym. Niejednokrotnie, szczególnie w procesie karnym, jest to dowód przeważający

---

[2] Zob. m.in.: S. Kalinowski, *Problematyka dowodu w opinii biegłych w świetle orzecznictwa sądowego*, Warszawa 1968; M. Cieślak, K. Spett, W. Wolter, *Psychiatria w procesie karnym*, Warszawa 1968; S. Kalinowski, *Opinia biegłego w postępowaniu karnym*, Warszawa 1972; J. Markiewicz (red.), *Ekspertyza sądowa*, Warszawa 1981; T. Tomaszewski, *Dowód z opinii biegłego w procesie karnym*, Kraków 1998; J. Kasprzak, *Biegły i specjalista przed sądem – wybrane aspekty taktyczne*, Warszawa 2001; G. Kopczyński, *Konfrontacja biegłych w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008; R. Zahorski, *Metodyka pracy biegłego sądowego. Rekonstrukcja wypadku drogowego*, Warszawa 2009; E. Gruza, *Psychologia sądowa dla prawników*, Warszawa 2012; M. Szmit, *Wybrane zagadnienia opiniowania sądowo-informatycznego*, Kraków 2014; A. Klich, *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym: biegły lekarz*, Warszawa 2016; *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, Wrocław 2016.

[3] J. M. Stanik, H. Przybyła, *Opinia biegłego psychologa w sprawach karnych nieletnich*, Katowice 1981; D. Hajdukiewicz, *Podstawy prawne opiniowania sądowo-psychiatrycznego w postępowaniu karnym, w sprawach o wykroczenia oraz w sprawach nieletnich*, Warszawa 2007; A. Czerederecka (red.), *Standardy opiniowania psychologicznego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych*, Kraków 2016.

[4] F. Fideli, łac. *De relationis medicorum, libri quatur, in quibus ea omnia quae forensibus, ac publicus causis medici referre solent, plenissime traduntur, por. Przedmowa J. Widackiego w: J.P. Brinckmann, Wykaz prawideł podług których przy sądowych obdukcyach medycy lub chirurgowie dokładne, tak zwane visa reperta spisywać i sporządzać mogą*, Krakowska Szkoła Wyższa im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2007.

[5] Przedmowa J. Widackiego w: J.P. Brinckmann, *Wykaz*...

o tym jaki zapadnie wyrok. Od lat można także obserwować stały wzrost zapotrzebowania na opiniowanie biegłych i zdaje się, że sytuacja ta nie ulegnie zmianie. Za ponadczasowe i poniekąd prorocze można uznać słowa profesora Stefana Kalinowskiego zapisane pół wieku temu:

> Znaczenie dowodu z opinii biegłego wzrosło ogromnie w związku z coraz dalej idącą specjalizacją w różnych dziedzinach życia społecznego, z dążeniem do coraz wszechstronniejszego ustalania okoliczności, koniecznych do rozstrzygnięcia oraz z faktem, iż świat przestępczy w większym niż dawniej stopniu wykorzystuje dla swych celów najnowsze zdobycze nauki i technik[6].

Problematyka funkcjonowania instytucji biegłych sądowych w Polsce była przedmiotem wielu badań i analiz. Z uwagi na nasilające się sygnały o niskich kompetencjach biegłych sądowych, w 2014 r. powstał program Fundacji Europejskie Centrum Inicjatyw w Naukach Sądowych (EFIC) pod nazwą Forensic Watch, w ramach którego zostało dotychczas opracowanych pięć raportów dotyczących tematyki biegłych[7]. W tym samym roku został opublikowany raport Polskiej Rady Biznesu i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka[8], a w 2015 r. ukazał się raport Najwyższej Izby Kontroli[9].

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości zajmował się tematem biegłych sądowych wielokrotnie[10]. Mimo upływu czasu, wszystkie te opracowania diagnozują bardzo podobne problemy i często formułują zbliżone postulaty zmian dotyczących systemu biegłych sądowych w Polsce.

Tytułem przykładu niech posłużą ustalenia z badania ankietowego przeprowadzonego w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości w 2014 r. opublikowane w raporcie „Biegły w postępowaniu sądowym. Kompleksowy obraz systemu w świetle badań aktowych, ankietowych, statystycznych i ekonomicznych". Odpowiedzi na ankietę udzielili wszyscy zapytani (45) prezesi sądów okręgowych oraz 627 przewodniczących wydziałów sądów rejonowych. Zdecydowana większość sędziów wyraziła potrzebę wprowadzenia zmian w polskim systemie biegłych sądowych – 87% prezesów sądów okręgowych i 61% przewodniczących wydziałów sądów rejonowych. Większość z nich było zdania, że system jest dobry, ale wymaga pewnych zmian. Pozostali zwolennicy modyfikacji obecnego systemu określili go jako niewydolny i wymagający zmiany całkowitej. Co istotne, tylko jeden z prezesów sądu okręgowego ocenił

---

[6] S. Kalinowski, *Opinia biegłego...*, s. 8.

[7] *Ocena kompetencji biegłych sądowych*, Warszawa 2015, *Błędy w opiniach biegłych, a pomyłki sądowe*, Warszawa 2015, *Wynagrodzenia biegłych*, Warszawa 2016, *Monitoring rozpraw sądowych z udziałem biegłych*, Warszawa 2016, *Biegły w składzie sądu – raport z wizyty studyjnej w Islandii*, Warszawa 2016, wszystkie raporty dostępne na stronie http://forensicwatch.pl, (dostęp: 30.07.2018 r.).

[8] B. Grabowska, A. Pietryka, M. Wolny, *Biegli sądowi w Polsce* – raport Polskiej Rady Biznesu i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Warszawa 2014, http://beta.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/04/HFPC_PRB_biegli-sa%CC%A8dowi_w_polsce.pdf, (dostęp: 31.07.2018 r.).

[9] NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości...*

[10] Zob. S. Momot, *Udział biegłych w sprawach o przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji*, Warszawa 2012, T. Gardocka, K. Dudka, S. Momot, M. Jankowski, *Udział biegłych w procesie karnym*, Warszawa 2015, P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym. Kompleksowy obraz systemu w świetle badań aktowych, ankietowych, statystycznych i ekonomicznych*, Warszawa 2016, M. Koss-Goryszewska, *Opinie biegłych z zakresu medycyny w wybranych sprawach karnych – raport z badania*, Warszawa 2018.

aktualny system biegłych sądowych jako dobry i skuteczny[11]. Wśród najważniejszych problemów polskiego systemu biegłych sądowych sędziowie wskazywali następujące:

- zbyt niskie wynagrodzenia dla biegłych;
- zbyt długi czas oczekiwania biegłych na wypłatę wynagrodzenia;
- niewystarczająca liczba biegłych – deficyt biegłych określonych specjalności;
- długi czas oczekiwania na opinię;
- obciążenie pracą biegłych ze specjalności, na opinie których jest największe zapotrzebowanie;
- brak możliwości weryfikowania kompetencji biegłych;
- brak jednej ogólnopolskiej listy biegłych[12].

Problemy dotyczące biegłych sądowych wzajemnie się zazębiają. Jednym z najczęściej wskazywanych są zbyt niskie wynagrodzenia. Jest to także główny powód tego, że pełnienie funkcji biegłego staje się mało atrakcyjne[13], szczególnie dla wybitnych specjalistów, dla których rynkowe wynagrodzenia znacznie przewyższają te proponowane przez sąd czy prokuraturę. W efekcie powstaje zagrożenie odchodzenia z systemu najlepszych specjalistów i przyciągania do pełnienia tej funkcji specjalistów o niskich kompetencjach[14].

Innym zgłaszanym problemem jest znajdowanie się biegłych o wątpliwych wiadomościach specjalnych na listach biegłych, co powoduje, że jakość wydawanych przez nich opinii odstaje od oczekiwanej i wymaganej przez sąd, przez co nierzadko sędziowie są zmuszeni do wnioskowania o wydanie opinii uzupełniającej lub powoływania kolejnego biegłego (co wydłuża czas trwania postępowania). Z kolei sędziowie, chcąc uniknąć współpracy z niekompetentnym biegłym, starają się zlecać wykonanie opinii „sprawdzonym" biegłym. To zaś powoduje, że biegli o wysokich kompetencjach są obciążeni nadmierną liczbą zlecanych opinii: zamiast korzystać ze wszystkich biegłych z listy, sędziowie zlecają, w dobrej wierze, wykonanie opinii wciąż tym samym, zaufanym specjalistom[15]. Obciążenie pracą tych biegłych powoduje

---

[11] P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym*..., s. 31–32 oraz 46 i 47.

[12] P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym*..., s. 40–41 oraz 47–49.

[13] Sędziowie nie są odosobnieni w tej opinii, zob. np.: *Nieatrakcyjne wynagrodzenie jest jednym z najistotniejszych czynników determinujących brak zainteresowania pełnieniem funkcji biegłego sądowego przez najlepszych specjalistów*, opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka o projekcie ustawy o biegłych sądowych, s. 12, http://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/259060/katalog/259063#259063, (dostęp: 30.07.2018 r.).

[14] NIK stwierdziła, że *aktualny model funkcjonowania biegłych nie gwarantuje powoływania w postępowaniach sądowych i przygotowawczych osób, które zapewniają wydawanie prawidłowych merytorycznie, rzetelnych i terminowych opinii. W szczególności nie zapewnia on odpowiedniego procesu weryfikacji kompetencji kandydatów na biegłych sądowych, jak również umożliwia powoływanie jako biegłych osób niedających rękojmi należytego wykonywania czynności biegłego. Powyższe miało negatywny wpływ na sprawność prowadzonych postępowań sądowych i przygotowawczych, a tym samym na realizację prawa obywateli do rzetelnego procesu, w rozsądnym terminie*, NIK, Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości..., s. 10.

[15] Powoływanie tych samych biegłych było także tłumaczone problemami przy powoływaniu niektórych biegłych z listy – mieli oni nie odpowiadać na zlecenie opinii (wskazany na liście biegłych kontakt był np. nieaktualny) lub odmawiać jej wykonania. W tej sytuacji sędziowie, chcąc uniknąć wydłużenia procedury powoływania biegłego, decydowali się na powołanie biegłego, z którym mieli już wcześniej styczność. Por. P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym*...,

ponadto wydłużenie czasu oczekiwania na wykonanie takiej opinii, a w konsekwencji także wydłużenie czasu trwania postępowania. Wizja pracy biegłego, w której jest on obciążony zbyt dużą liczbą opinii do wykonania, w połączeniu z niskim wynagrodzeniem, dodatkowo powoduje spadek zainteresowania pełnieniem tej funkcji. W efekcie w ocenie sędziów liczba biegłych jest niewystarczająca, co oczywiście także wpływa na wydłużenie postępowania sądowego.

Ostatnimi z ważnych problemów systemu biegłych sądowych wskazywanych przez sędziów są brak możliwości skutecznej weryfikacji kandydatów na biegłych przez prezesów sądów okręgowych[16] (pogląd ten potwierdzili także zapytani w badaniu ankietowym NIK-u eksperci i prokuratorzy[17]), a także brak możliwości dokonania oceny biegłych w trakcie wykonywania przez nich tej funkcji[18]. Jak zauważyła Najwyższa Izba Kontroli, ostatnie ze wspomnianych problemów łączą się ze sobą – brak chętnych do objęcia funkcji biegłego powoduje powoływanie „dostępnych" kandydatów bez szczegółowej weryfikacji. W raporcie NIK-u trafnie konkluduje tę sytuację jeden z prezesów sądu okręgowego: *zachęcając kogoś do zgłoszenia się na listę biegłych trudno potem weryfikować jego umiejętności. Brak biegłych z danej dziedziny utrudnia nadto prezesowi sądu okręgowego sprawowanie nad nimi nadzoru*[19].

Co istotne, zarówno badania IWS, jak i kontrola NIK potwierdzają, że największy deficyt biegłych obserwuje się w zakresie nauk medycznych.

Wśród propozycji, które miałyby zniwelować problemy w systemie biegłych sądowych, sędziowie najczęściej wskazywali na potrzebę podniesienia wynagrodzeń dla biegłych.

Ogólne biorąc: uatrakcyjnienie tej funkcji (poprzez wyższe zarobki, ale także usprawnienie wypłacania wynagrodzeń) miałoby sprawić, że znajdzie się więcej chętnych na objęcie funkcji biegłego, szczególnie wśród cenionych specjalistów oraz biegłych z zakresu rzadkich specjalności, co z kolei wpłynęłoby na podniesienie jakości wydawanych opinii. Większa liczba kompetentnych biegłych usprawniłaby pracę sądu, a także pozwoliłaby na równomierne rozłożenie zlecania wykonania opinii wśród wszystkich biegłych z listy.

---

s. 56. Także badanie M. Koss-Goryszewskiej wskazuje na istnienie takiej praktyki: *Analizując sprawy toczące się w ramach danego sądu okręgowego, bardzo często pojawiały się te same nazwiska biegłych. Dotyczyło to w szczególności biegłych psychiatrów. Opinie sądowo-psychiatryczne z określonego okręgu prawie zawsze wydawane były przez ten sam skład dwóch biegłych*, M. Koss-Goryszewska, *Opinie biegłych*..., s. 43.

[16] Najważniejszym problemem związanym z funkcjonowaniem instytucji biegłych jest rzetelność procesu weryfikacji kompetencji kandydatów do tej funkcji. Prezes sądu okręgowego nie dysponuje środkami, które pozwoliłyby mu zweryfikować poziom wiedzy potencjalnego biegłego. Sam nie posiadając wiadomości specjalnych w danej dziedzinie wiedzy nie potrafi ocenić, czy ukończenie określonego kursu/kierunku studiów daje należyte kwalifikacje do bycia biegłym sądowym, B. Grabowska, A. Pietryka, M. Wolny, *Biegli sądowi*..., s. 16.

[17] W przeprowadzonych przez Izbę badaniach ankietowych (wśród sędziów, prokuratorów i ekspertów) 75% respondentów zgodziło się z poglądem, że obecny model weryfikacji kandydatów na biegłych sądowych nie gwarantuje w żadnym stopniu lub zapewnia tylko w niewielkim, ustanawianie biegłymi osób o wysokich kwalifikacjach w danej specjalności, NIK, Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości..., s. 25.

[18] NIK zwraca także uwagę na brak formalnego uregulowania kwestii weryfikacji biegłych przy powoływaniu na kolejne kadencje, NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości*..., s. 26.

[19] NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości*..., s. 27–28.

Również temu celowi ma służyć postulat sędziów o stworzenie ogólnopolskiej listy biegłych[20], z której wynikałoby m.in. ilu jest danych specjalistów w kraju[21], bowiem brak jednej listy biegłych powoduje niekontrolowany rozrost dziedzin, jakie biegli podają przy wpisaniu ich na listy sądów okręgowych[22].

Ponadto, centralna lista mogłaby zawierać informacje o aktualnym obciążeniu pracą danego biegłego czy o ocenie jakości jego dotychczasowej pracy jako biegłego. Jednym z postulatów sędziów jest także zakończenie pracy nad ustawą o biegłych sądowych, która uregulowałaby sporne lub niejasne kwestie[23].

We wspomnianym raporcie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości[24] ciekawe informacje uzyskano także na podstawie analiz statystycznych prowadzonych na bazach danych tak zwanych kontrolek „Wab" wszystkich wydziałów losowo dobranych czterech sądów okręgowych i siedmiu sądów rejonowych z lat 2013–2014. Łącznie uzyskano w ten sposób dane o 63 712 opiniach biegłych. Kontrolki „Wab" okazały się trudnym w analizie źródłem danych, co w efekcie powodowało liczne braki danych. I tak, na 63 712 opinii informacja o specjalizacji biegłego znajdowała się jedynie w 17 646. Co istotne, zdecydowana większość opinii, w których ta informacja była, bo aż 80%, dotyczyła biegłych z zakresu medycyny (w tym psychiatrii wraz z uzależnieniem od alkoholu).

Jeśli idzie o terminowość wykonywania opinii, na podstawie wyłącznie opinii zawierających pełne dane (20 823 opinii), okazało się że połowa z nich była sporządzona po terminie zakreślonym przez sąd, przy czym opóźnienie to wynosiło średnio 40,8 dnia (mediana 22)[25].

---

[20] Brak centralnej listy biegłych sądowych powoduje według raportu NIK trudności w ustaleniu liczby biegłych. W obecnym stanie prawnym możliwe jest ustanowienie jednej osoby biegłym sądowym w więcej niż jednym okręgu sądowym, a także w więcej niż jednej dziedzinie. W efekcie Ministerstwo Sprawiedliwości, chcąc ustalić liczbę biegłych, sumuje listy prowadzone przez prezesów sądów okręgowych, na których biegli się powtarzają. Na potrzeby raportu NIK Ministerstwo szacowało liczbę biegłych na ok 15 tys., podczas gdy NIK, wykluczając osoby powtarzające się na listach biegłych, podała, że liczba biegłych w 2014 r. oscylowała w granicach ok. 13,2 tys. osób. NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości*..., s. 11.

[21] Ogólnopolska lista biegłych pomogłaby uporządkować obecne listy biegłych, a także ujednolicić dziedziny i specjalizacje biegłych, zob. B. Grabowska, A. Pietryka, M. Wolny, *Biegli sądowi*...., s. 20.

[22] Jak ustaliła NIK: specjalności biegłych klasyfikowane były w skrajnych wypadkach do trzeciego poziomu szczegółowości (dziedzina, specjalizacja, zakres wydawanych przez biegłego opinii). Taka praktyka zwielokrotniała liczbę wpisów na listach np. na liście sądu okręgowego w Lublinie jeden z biegłych sądowych wpisany został w 32 różnych zakresach (specjalnościach). NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości*..., s. 11., s. 22.

[23] Stanowisko sędziów zostało zweryfikowane także w badaniu ankietowym przeprowadzonym w październiku 2014 r. przez NIK: na pytanie *Czy należy uregulować funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości jednym, całościowym aktem prawnym rangi ustawowej?* odpowiedź „tak" zaznaczyło 88% sędziów, a żaden nie był przeciw. Ponadto, zdanie to podzielili także pytani prokuratorzy i eksperci (ogółem 78% respondentów opowiedziało pozytywnie na powyższe pytanie).

[24] P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym*...

[25] Średni czas wyznaczony przez sąd na sporządzenie opinii wynosił w tych sprawach 44 dni (mediana 35 – por. tabela 7), a rzeczywisty czas sporządzania 56 dni (mediana 37). Analizując tę różnicę bardziej szczegółowo można wskazać, że w 9754 przypadkach spośród 20 823 (46,8%), co do których dysponowano danymi umożliwiającymi takie porównanie, wyniosła ona 0 dni lub mniej (sporządzenie w terminie lub przed terminem). W pozostałych 11 069 przypadkach opinia została wykonana po terminie, przy czym średnio 40,8 dni po nim (mediana 22, wartość minimalna – 1, wartość maksymalna – 622), P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym*..., s. 70.

Wysokość wypłaconego wynagrodzenia udało się ustalić dla 15 863 opinii. W połowie z nich, wypłacona kwota nie przekroczyła 471 zł, a średnie wynagrodzenie wyniosło 1047,50 zł.

Wynagrodzenia biegłych z dziedziny medycyny zbadała w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości Maryla Koss-Goryszewska[26]. Na podstawie badania aktowego 161 spraw o zabójstwo i usiłowanie zabójstwa oraz udział w bójce lub pobiciu ze skutkiem śmiertelnym zebrała ona dane o 473 opiniach biegłych z tej dziedziny. Analiza rachunków wystawianych przez biegłych za wykonanie opinii wykazała, że połowa z nich nie przekroczyła kwoty 378,72 zł. Aż 59% wszystkich rachunków nie przekroczyła kwoty 500 zł. Autorka tłumaczy to najliczniej występującymi w badanej próbie opiniami psychiatrycznymi, zwykle wycenianymi na 378 zł (189 zł dla jednego biegłego). Okazało się także, że istnieją znaczące różnice między wynagrodzeniami dla instytucji i pojedynczych biegłych. Średnia wysokość przyznanego wynagrodzenia dla instytucji wyniosła 2023,20 zł, podczas gdy kwota przyznana za opinię wydaną przez jednego biegłego wyniosła 244,23 zł, a przez więcej niż jednego biegłego – 473,45 zł.

Najbardziej kosztowne było sporządzenie: opinii genetycznych (badań DNA) – średni koszt wyniósł 5657,42 zł (mediana 3395,94 zł) i opinii na podstawie obserwacji psychiatrycznej – średnia kwota wyniosła 1833,38 zł. Koszt pozostałych rodzajów opinii z zakresu medycyny mieścił się w dużo niższych stawkach – średnio od 386,47 zł do 869,74 zł. Minimalne wynagrodzenie za sporządzenie opinii wyniosło 48,17 zł, a maksymalne – 24 192,07 zł (dotyczyło ono wykonania opinii genetycznej przez instytucję).

Autorka zwróciła uwagę m.in. na trudności w ustalaniu wynagrodzenia biegłych – przy kwotach zryczałtowanych nie ma bowiem możliwości weryfikacji nakładu pracy biegłego, a przy wynagrodzeniach na podstawie liczby godzin pracy może dochodzić do nadużyć przez biegłych.

W podsumowaniu czytamy:

> Warto podkreślić, że ustawowe stawki dla biegłych są zdecydowane za niskie w stosunku do kwalifikacji większości z nich i nakładu pracy włożonego w przygotowywanie opinii. Z drugiej strony, jak wyżej wspomniano, nie mogąc manipulować stawką godzinową, część biegłych może podawać w karcie czasu pracy wyższą liczbę godzin spędzoną na opracowaniu opinii niż w rzeczywistości, co automatycznie podwyższa ogólną kwotę na rachunku. Sfera ta więc wymaga uporządkowania[27].

[26] M. Koss-Goryszewska, *Opinie biegłych z zakresu medycyny…*, s. 30 i n., https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/WS-Koss-Goryszewska-M.-Opinie-bieg%C5%82ych-z-zakresu-medycyny-w-wybranych-sprawach-karnych.pdf, (dostęp: 30.07.2018 r.).

[27] M. Koss-Goryszewska, *Opinie biegłych z zakresu medycyny…*, s. 41.

1.1. Koszty

Pomimo licznych problemów, które dotykają polski system biegłych sądowych, zgodnie z zaznaczoną na wstępie tezą, wzrasta zapotrzebowanie na ich opinie, a co za tym idzie, zwiększają się związane z tym wydatki Skarbu Państwa.

Jak ustaliła Najwyższa Izba Kontroli, w latach 2010–2014 wydatki na biegłych wzrosły o 48%, tj. o 64 411 tys. zł. Poszczególne kwoty wydatków Skarbu Państwa na biegłych (z list biegłych sądowych, *ad hoc* i instytucjonalnych) wyniosły szacunkowo: „169.190 tys. zł w 2012 r., 182.277 tys. zł w 2013 r. oraz 199.735 tys. zł w 2014 r. Stanowiło to w 2014 r. 26%, natomiast w 2013 r. 25% wydatków na postępowania sądowe”[28].

Analogicznie obliczone[29] na podstawie sprawozdania RB-28 wydatki na biegłych w kolejnych dwóch latach wciąż rosły i wyniosły odpowiednio: za 2015 r. – 234 879 169,98 zł, a za 2016 r. – 245 357 224,28 zł. Natomiast w sprawozdaniu RB-28 za 2017 r. w jednym punkcie zmieniło się ewidencjonowanie kosztów: połączone zostały wydatki na zwrot utraconych wynagrodzeń świadków i biegłych[30]. W tej sytuacji suma wydatków na biegłych jest powiększona o wspomniany zwrot dla świadków i za 2017 r. wyniosła 200 861 527,32 zł.

Okazuje się zatem, że, pomimo omówionego wyżej wliczenia dodatkowego punktu do kosztów biegłych, suma wydatków w 2017 r. zmniejszyła się pierwszy raz od pięciu lat i osiągnęła wysokość na poziomie wydatków przeznaczonych na biegłych w 2014 r. Szczegółowe porównanie sprawozdań RB-28 za 2016 i 2017 r. pokazało, że znacząco zmniejszyły się koszty „opinii wydawanych przez pozostałe instytucje” – w 2016 r. koszty te wynosiły 58 543 291,14 zł, a w 2017 r. – 16 899 857,64 zł.

Dalsze monitorowanie wydatków przeznaczonych na biegłych w kolejnych latach pozwoliłoby ustalić, czy spadek w 2017 r. jest wyjątkiem od reguły rosnących kosztów w tym zakresie, czy oznacza zmianę trendu.

Prokurator Generalny, który w lipcu 2014 r. ubiegał się o zwiększenie planowanych środków z rezerwy ogólnej budżetu państwa, wśród przyczyn wzrostu wydatków związanych z biegłymi wymieniał m.in.[31]:

---

[28] NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości*..., s. 48.

[29] Wydatki na biegłych podane przez NIK były obliczone na podstawie załączników do sprawozdań Ministerstwa Sprawiedliwości RB-28; w załącznikach były one ewidencjonowane w paragrafach: 4170 – wynagrodzenia bezosobowe, w tym wynagrodzenia biegłych (w tym z zakresu ubezpieczeń społecznych); 4610 – koszty postępowania sądowego i prokuratorskiego, w tym należności z tytułu wydanych opinii akademii medycznych, pozostałych instytucji wyznaczonych do wydawania opinii oraz koszty sprowadzania i przewozu oskarżonego świadków i biegłych; 3030 – różne wydatki na rzecz osób fizycznych, w tym zwrot utraconych wynagrodzeń biegłych oraz zwrot kosztów diet, przejazdów noclegów biegłych – w ostatniej pozycji wspólnie ewidencjonowany jest zwrot kosztów dla biegłych oraz ławników i świadków.

[30] Paragraf 3030 – różne wydatki na rzecz osób fizycznych.

[31] NIK, Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości..., s. 49–50.

- stanowisko Sądu Najwyższego zobowiązujące prokuratora do uzyskania opinii psychiatrycznej i psychologicznej w każdym przypadku kierowania do sądu wniosku o poddanie osoby leczeniu odwykowemu[32],
- wzrost liczby spraw skomplikowanych, wielowątkowych, i wieloosobowych, dotyczących m.in. przestępstw gospodarczych, zabójstw i innych przestępstw kryminalnych, wymagających opinii biegłych, w tym kompleksowych opinii biegłych lub instytucji,
- konieczność zasięgania opinii biegłych komercyjnych w związku z długim okresem oczekiwania na opinie laboratoriów kryminalistyki przy Komendach Wojewódzkich Policji,
- zmianę sposobu wynagradzania biegłych po wydaniu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych do wydania opinii w postępowaniu karnym.

1.2. Rozporządzenia

Obecnie zasady związane z ustaleniem wynagrodzenia biegłych są uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym[33] oraz w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu cywilnym[34]. Podstawą do ustalenia kwoty wynagrodzenia jest wskazany w ww. rozporządzeniach odpowiedni procent kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, która jest określana rokrocznie w ustawie budżetowej. Kwota bazowa w 2018 r., tak samo jak w roku poprzednim, została wyznaczona w wysokości 1789,42 zł[35]. Natomiast w latach 2012–2016 wynosiła niezmiennie 1766,46 zł.

Zgodnie z powyższymi rozporządzeniami, wynagrodzenie biegłego może być ustalone według stawki wynagrodzenia za wykonaną pracę (za godzinę pracy) albo taryfy zryczałtowanej dla poszczególnych kategorii biegłych ze względu na dziedzinę, w której się specjalizuje. Stawka wynagrodzenia za każdą rozpoczętą godzinę pracy wynosi, w zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano

[32] Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 września 2013 r. sygn. III CZP 52/13, OSNC 2014 r. nr 4, poz. 39.
[33] Tj. Dz. U. z 2017 r. poz. 2049 ze zm.
[34] Dz. U. poz. 518.
[35] Ustawa budżetowa na rok 2018 z dnia 11 stycznia 2018 r. (Dz. U. poz. 291).

opinię[36] – od 1,28% do 1,81% kwoty bazowej (czyli od ok. 23 zł do 32 zł). Zgodnie z § 3 obu rozporządzeń, stawka ta jest wyższa w następujących przypadkach:

1. W przypadku biegłych posiadających tytuł naukowy profesora lub tytuł profesora w zakresie sztuki stawka wynosi 3,93% (70,32 zł).
2. W przypadku biegłych posiadających stopień naukowy doktora habilitowanego lub stopień doktora habilitowanego w zakresie sztuki stawka wynosi 3,08% (55,11 zł).
3. W przypadku biegłych posiadających stopień naukowy doktora lub stopień doktora w zakresie sztuki stawka wynosi 2,55% (46,63 zł).

Ponadto, stawka może zostać podwyższona do 50% w razie złożonego charakteru problemu będącego przedmiotem opinii, „jeżeli biegły ma dyplom ukończenia studiów wyższych lub dyplom mistrzowski oraz pełni funkcję biegłego sądowego nie krócej niż jedną kadencję lub funkcję rzeczoznawcy przez okres co najmniej pięciu lat”[37].

Taryfa zryczałtowana wynagrodzenia biegłych z dziedziny medycyny, stanowiąca załącznik nr 1 tak do jednego, jak i drugiego rozporządzenia[38], zawiera 11 pozycji. Do każdej z wymienionych czynności przypisany jest odpowiedni zakres procentowy kwoty bazowej – od minimalnego do maksymalnego, który można przyznać za daną czynność biegłego[39]. Organ procesowy powołujący biegłego przyznaje odpowiedni ułamek kwoty bazowej mieszczący się w podanych granicach, w zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano opinię[40]. Z perspektywy badań medycznych interesujący jest także – dużo obszerniejszy – załącznik nr 2, który określa taryfę zryczałtowaną wynagrodzenia podmiotów, o których mowa w art. 290 § 1 Kodeksu postępowania

[36] Zgodnie z wyrokiem TK z dnia 28 czerwca 2018 r., § 2 rozporządzenia z dnia 24 kwietnia 2013 r. dotyczącego postępowania karnego utracił moc z dniem 7 stycznia 2019 r.; według § 2a dodanego do tego rozporządzenia przez § 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 lutego 2019 r. (Dz. U. poz. 347) zmieniającego to rozporządzenie od dnia 23 lutego 2019 r., stawka wynagrodzenia biegłych zależy także od, oprócz stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano opinię, nakładu pracy.

[37] § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu cywilnym. § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym został zmieniony na skutek wyroku TK z dnia 28 czerwca 2018 r. i od dnia 23 lutego 2019 r. brzmi następująco: *W razie złożonego charakteru problemu będącego przedmiotem opinii stawka może być podwyższona do 50%, jeżeli biegły ma dyplom ukończenia studiów wyższych lub dyplom mistrzowski.*

[38] Załączniki 1 i 2 są takie same zarówno w rozporządzeniu dotyczącym postępowania karnego, jak i w rozporządzeniu dotyczącym postępowania cywilnego.

[39] Dla całego załącznika minimalny procent kwoty bazowej wynosi 1,91%, a maksymalny w górnej granicy 28,86%.

[40] A także – w przypadku spraw karnych od dnia 23 lutego 2019 r. – w zależności od nakładu pracy, por. przypis nr 36.

cywilnego[41] i w art. 193 § 2 Kodeksu postępowania karnego[42], czyli badań wykonywanych przez instytuty naukowe lub naukowo-badawcze. Za czynności wykonane przez te podmioty obowiązują stałe taryfy wynagrodzenia[43] lub, tak jak w przypadku załącznika nr 1, wskaźnik procentowy[44], dla którego zostaje ustalany procent wynagrodzenia. Dla niektórych czynności[45] wskaźnik procentowy odnosi się do badania jednego narządu – w tych sytuacjach przy równoległym badaniu drugiego i następnych narządów lub materiałów w tej samej sprawie wysokość stawek obniża się o 20%. Ponadto, dla niektórych czynności dopuszcza się możliwość podwyższenia stawek (do 50%) w wypadkach uzasadnionych szczególnymi trudnościami (np. mało znane i rzadko spotykane substancje trujące, materiał z ekshumacji).

Należy zwrócić uwagę, że omawiane rozporządzenia z 2013 r. nie zmieniły zasad ustalania wysokości stawek wynagrodzenia biegłych, które obowiązywały wcześniej na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 1975 r. w sprawie kosztów przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym[46]. Istotną zmianą było umożliwienie ustalenia wynagrodzenia określonych biegłych za godzinę pracy, co do których wcześniej była jedynie możliwość wynagrodzenia według stawki ryczałtowej. Zmiany regulacji wynagrodzeń biegłych znalazły się natomiast w Projekcie założeń projektu ustawy o biegłych sądowych z 2012 r. Z uwagi na to, że prace nad ustawą wciąż trwają, kwestia tychże zmian pozostaje nadal otwarta.

1.3. Prace nad ustawą

Uregulowanie pracy biegłych sądowych ustawą, od dawna postulowane przez ekspertów, nie nastąpiło, chociaż takie rozwiązanie było przedmiotem pracy posłów kilku kadencji sejmu[47]. Powstało kilka projektów tej ustawy, jednak proces legislacyjny żadnego z nich nie został zakończony. Prace nad ostatnim projektem ustawy o biegłych sądowych, z dnia 29

[41] Art. 290 § 1. Sąd może zażądać opinii odpowiedniego instytutu naukowego lub naukowo-badawczego. Sąd może zażądać od instytutu dodatkowych wyjaśnień bądź pisemnych, bądź ustnych przez wyznaczoną do tego osobę, może też zarządzić złożenie dodatkowej opinii przez ten sam lub inny instytut, ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.).

[42] Art. 193 § 2. *W celu wydania opinii można też zwrócić się do instytucji naukowej lub specjalistycznej*, ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.).

[43] Np. Badanie krwi w sprawie o ustalenie ojcostwa, poszerzone o układy grupowe ACP, PGM, ESD – jednej osoby jest wycenione na 9,45% kwoty bazowej. Czyli w 2018 r. koszt ten wynosił 169,10 zł.

[44] Minimalna kwota to 0,11% kwoty bazowej za wykonania jednego ujęcia (format 10 cm x 15 cm) przy sporządzaniu dokumentacji fotograficznej osób żyjących, zwłok i dowodów rzeczowych. Najwyższy procent kwoty bazowej wynosi 114,04% i jest to górna granica zakresu procentowego przy rekonstrukcji kompletnego szkieletu w kategorii „Maceracja kości i ich rekonstrukcja".

[45] Badanie narządów ciała na obecność trucizn.

[46] Dz. U. Nr 46, poz. 254 ze zm.

[47] Pierwsze prace nad ustawą o biegłych sądowych rozpoczęto w 2001 r., przygotowane zostały co najmniej dwa projekty – środowiska biegłych oraz rządowy, por.: Tadeusz Tomaszewski, *Stary biegły w nowej szacie,* [w:] E. Gruza, T. Tomaszewski, M. Goca (red.), *Problemy Współczesnej Kryminalistyki, tom VII, cz. I*, Warszawa 2003, s. 23, za: NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości…*, s. 56.

października 2014 r.[48], w chwili publikacji niniejszego raportu także nie dobiegły końca[49]. Ponadto w grudniu 2018 r. został przedstawiony do analizy i oceny przez podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Pana Marcina Warchoła wstępny projekt ustawy o biegłych (projekt Instytutu Ekspertyz Sądowych)[50].

Przedłużanie się prac nad ustawą może wynikać m.in. z trudności legislacyjnych, na które wskazują w swoich opiniach eksperci[51]. Ponadto, jak zauważyła Najwyższa Izba Kontroli, *przedstawiciele każdej z grup, z którymi Minister Sprawiedliwości konsultował projekt założeń (sędziowie, prokuratorzy, eksperci), negatywie zaopiniowali pominięcie w nim kwestii wynagrodzeń biegłych*[52]. Co więcej, zdecydowana większość respondentów (76%) w odpowiedzi na ankietę przeprowadzoną przez NIK częściowo lub całkowicie zgodziła się z tym, że pominięcie kwestii wynagrodzeń biegłych w projekcie założeń będzie miało negatywny wpływ na szanse zrealizowania celu ustawy, jakim jest zapewnienie dostępu do korpusu biegłych sądowych o najwyższych kwalifikacjach[53] (przeciwnego zdania było zaledwie 16% badanych).

Warto podkreślić, że na początku prac nad projektem ustawy o biegłych Ministerstwo Sprawiedliwości także zwracało uwagę na potrzebę wprowadzenia zmian w ustalaniu wysokości wynagrodzeń biegłych: *Powiązany z powyższym jest nadto cel zapewnienia biegłym wynagrodzeń odpowiadających ich kwalifikacjom i umiejętnościom, w szczególności przez podwyższenie stawek służących obliczaniu tych wynagrodzeń, a także umożliwienie bardziej elastycznego kształtowania należnych świadczeń przez podmioty zlecające sporządzenie opinii*[54]. Wpływ na usunięcie kwestii wynagrodzeń z projektu ustawy miały konsultacje z Ministrem Finansów w 2012 r., który, powołując się na sytuację budżetu państwa, zakwestionował wprowadzenie proponowanych

---

[48] Rządowe Centrum Legislacji, http://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/259060, (dostęp: 30.07.2018 r.).

[49] *Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na długotrwałość i niską jakość prac legislacyjnych dotyczących koniecznego uregulowania funkcjonowania instytucji biegłych w wymiarze sprawiedliwości aktem prawnym rangi ustawowej. Przyczyną był w szczególności brak pogłębionej rzetelnymi analizami wiedzy o dotychczasowym funkcjonowaniu biegłych, w tym o pełnych kosztach generowanych w związku z udziałem biegłych w postępowaniach sądowych i przygotowawczych. Skutkiem zaś utrzymywanie niefunkcjonalnego modelu tej instytucji, a także pominięcie w przygotowywanych rozwiązaniach prawnych istotnych kwestii, np. regulacji wynagrodzeń, co wpłynąć może na realizację celu przyszłej ustawy, tj. zapewnienie dostępu do wysoko kwalifikowanego korpusu ekspertów, a w konsekwencji usprawnienie toku postępowań sądowych oraz przygotowawczych*, NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości…*, s. 16.

[50] DLPK-III-464–4/18 z dnia 21 grudnia 2018 r.

[51] Według raportu NIK: *zaproponowane w projekcie ustawy o biegłych sądowych zmiany przepisów są niewystarczające dla zagwarantowania prawidłowego i efektywnego funkcjonowania instytucji biegłych w wymiarze sprawiedliwości. Wypracowany z udziałem Ministra Sprawiedliwości kształt projektu ustawy o biegłych sądowych może w niewielkim stopniu spełnić założony cel oraz niesie ryzyko konieczności szybkiej jego nowelizacji. Ponadto nie odpowiada on na wyzwania, jakie pociąga za sobą zmiana procedury karnej od 1 lipca 2015 r.*, NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości…*, s. 10.

[52] NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości…*, s. 63.

[53] Pytanie brzmiało: *Czy pominięcie kwestii wynagradzania biegłych w projekcie założeń będzie miało negatywny wpływ na szanse zrealizowania celu ustawy – zapewnienie dostępu do korpusu biegłych sądowych o najwyższych kwalifikacjach?*, badanie przeprowadzone przez NIK w październiku 2014 r. na grupie ekspertów, prokuratorów i sędziów, por. NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości…*, s. 63.

[54] Projekt założeń projektu ustawy o biegłych sądowych z dnia 12 sierpnia 2008 r., http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//1/68660/68661/177566/68662/dokument50834.pdf, (dostęp: 30.07.2018 r.).

rozwiązań[55]. W tej sytuacji prace nad projektem ustawy były kontynuowane z pominięciem tej materii.

Pozostawienie wynagrodzeń biegłych na obecnym poziomie może powodować utrwalenie problemów wskazywanych na wstępie, takich jak brak zainteresowania potencjalnych kandydatów wpisaniem się na listę biegłych, stały deficyt biegłych i w konsekwencji negatywny wpływ tej sytuacji na sprawność postępowania. Ponadto, istnieje zagrożenie, że biegli będą zawyżać wskazywany przez siebie czas potrzebny do sporządzenia opinii, bądź będą podawać lepiej opłacany sposób jej wykonania, aby przybliżyć uposażenie biegłego do wynagrodzenia rynkowego[56].

W celu ustalenia faktycznych różnic w wynagrodzeniach przewidzianych za czynności wykonywane przez biegłych sądowych, a ich odpowiednikami w usługach komercyjnych, zespół Forensic Watch dokonał porównania cen dla czterech różnych dziedzin spośród katalogu usług znajdującego się w wyżej omawianych rozporządzeniach – badanie laboratoryjne, kartografia, geodezja i psychologia[57]. W każdej z wymienionych kategorii ceny rynkowe były wyższe od wynagrodzenia biegłego[58]. Największa różnica w konfrontowanych cenach dotyczyła badań laboratoryjnych. Do porównania wybrano badanie laboratoryjne krwi mające na celu ustalenie ojcostwa, które realizowane dla celów komercyjnych jest na terenie całego kraju przez firmy posiadające cenniki dostępne na swoich stronach internetowych. Dlatego też, dla celów porównawczych zebrano dane z ogólnodostępnych cenników z sześciu różnych firm. Jak się okazało, średnia cena komercyjnego badania na ustalenie ojcostwa była ponad trzykrotnie wyższa (1676,17 zł) od zryczałtowanej stawki w ww. rozporządzeniach[59]. Tak więc, przeprowadzone porównanie cen potwierdza istnienie problemu niedostosowanych

---

[55] Projekt założeń zakładał utrzymanie obowiązującego sytemu wynagradzania biegłych opartego głównie na stawkach godzinowych, przy czym miały one zostać podniesione do ok. 25–100 zł za godzinę. Por. NIK, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości*..., s. 57–58.

[56] *Ponadto dysproporcja pomiędzy znaczeniem biegłych w procesie, a otrzymywanymi przez nich wynagrodzeniami może mieć wpływ na intensyfikację zjawisk o charakterze korupcyjnym*, B. Grabowska, A. Pietryka, M. Wolny, *Biegli sądowi*..., s. 26.

[57] Ustalenia dokonywane były poprzez rozmowy telefoniczne z przedstawicielami określonych zawodów w czterech różnych miastach Polski. Rozmowy miały charakter wywiadu rynkowego, a rozmówcy nie mieli świadomości, że uzyskane informacje będą służyć analizie porównawczej. Jedynie w przypadku badania laboratoryjnego, zamiast przeprowadzania rozmów telefonicznych porównane zostały cenniki usług. Autorzy zaznaczają, że ze względu na niereprezentatywność próby, prezentowane dane są wyłącznie poglądowe, dające obraz trendów występujących na rynku. Por. Forensic Watch, *Wynagrodzenia biegłych*, Warszawa 2016, s. 23, http://forensicwatch.pl/web/pliki/baza-wiedzy/Opracowania/Wynagrodzenia-Bieglych.pdf, (dostęp: 30.07.2018 r.).

[58] Średnia cena wizyty u psychologa wyniosła 96,00 zł (stawka biegłego: od 33,74 zł do 82,49 zł), średnia cena podziału działki rolnej o powierzchni 2 ha wynikająca z analizy wyniosła 2025 zł (stawka biegłego: 1152,44 zł); jedynie średnia cena sporządzenia mapy do celów projektowych dla działki o powierzchni 1 ha była zbliżona do stawki z rozporządzenia dotyczącego stawek wynagrodzeń biegłych, jednak autorzy podkreślili, że podane telefonicznie ceny geodetów były niższe z uwagi na to, że była to druga usługa dotycząca tej samej działki.

[59] Na moment publikacji raportu zryczałtowana stawka w rozporządzeniu dotyczącym stawek wynagrodzeń biegłych za to badanie (9,45% kwoty bazowej) wynosiła 500,79 zł. Ponadto, autorzy podali, że w niektórych przypadkach cena komercyjna była nawet pięciokrotnie wyższa. Por.: Forensic Watch, *Wynagrodzenia biegłych*..., s. 26–27.

wynagrodzeń biegłych do realiów rynkowych. Tym samym można uznać za uzasadnione postulowanie zmian w kierunku podwyższenia wynagrodzeń biegłych sądowych.

Dane dotyczące biegłych sądowych od 2017 r. są również gromadzone w sprawozdaniach statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości. W roku tym zostały bowiem wprowadzone zmiany polegające na dodaniu trzech działów: 1) Liczba biegłych/podmiotów wydających opinie w sprawach, 2) Terminowość sporządzania opinii pisemnych, 3) Terminowość przyznawania wynagrodzeń za sporządzenie opinii pisemnych i ustnych oraz za stawiennictwo. Działy te zostały dodane do następujących sprawozdań: 1) w sprawach karnych i wykroczeniowych (MS-S5a, MS-S50, MS-S5r), 2) w sprawach cywilnych (MS-S1a, MS-S10, MS-S1r), 3) w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (MS-S11/12a, MS-S11/120, MS-S11/12r), 4) w sprawach rodzinnych i nieletnich (MS-S16/18), 5) w sprawach z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego (MS-S19k), 6) w sprawach gospodarczych (MS-S190, MS-S19r), 7) w sprawach z zakresu ochrony wspólnotowych znaków towarowych i wspólnotowych wzorów przemysłowych (MS-S19z), 8) w sprawach upadłościowych i restrukturyzacyjnych (MS-S20un), 9) w sprawach rejestrowych (MS-S20krs). Informacje w tym zakresie z całą pewnością dają ogólny obraz współpracy sądów z biegłymi sądowymi oraz instytutami naukowymi. Nie pozwalają jednak wyróżnić tylko tych podmiotów (biegłych i instytutów), które sporządzały opinie i wykonywały badania z zakresu medycyny, stanowiące przedmiot niniejszego opracowania.

Rozdział 2. Opis wyników badań

Niniejszy projekt był zrealizowany przy wykorzystaniu kilku technik badawczych – ankiety „papierowej", ankiety internetowej oraz ankiety telefonicznej, skierowanych do różnych grup respondentów – biegłych sądowych z zakresu medycyny, instytucji opiniujących z zakresu medycyny oraz sądów rejonowych, okręgowych i apelacyjnych.

Założeniem badań było dotarcie do możliwie wszystkich potencjalnych respondentów, co z kolei rodziło potrzebę posiadania pełnej listy adresowej każdej z grup. Z uwagi jednak na brak ogólnopolskiej bazy biegłych sądowych oraz bazy instytucji opiniujących z zakresu medycyny, w pierwszym etapie realizacji projektu konieczne było ich opracowanie.

Pierwsza baza – biegłych sądowych – objęła 4031 biegłych figurujących w 2017 r. na listach biegłych sądowych prezesów 45 sądów okręgowych. Listy te różniły się co do rodzaju i liczby zamieszczonych w nich danych. W większości – poza danymi personalnymi i informacjami wskazującymi na zakres działalności biegłego – znajdowały się na nich również dane kontaktowe, w postaci adresu korespondencyjnego, adresu zamieszkania lub zatrudnienia (łącznie 876 przypadków) oraz w postaci adresu mailowego (879 przypadków). W przygotowanej bazie znalazło się również 800 biegłych, co do których – poza danymi personalnymi i specjalizacją – dysponowaliśmy jedynie numerami telefonów.

Druga z baz – instytucji opiniujących z zakresu medycyny – liczyła 92 instytucje. Do jej opracowania wykorzystaliśmy informacje o laboratoriach medycznych zamieszczone na stronie Polskiego Centrum Akredytacji, informacje o uczelniach medycznych oraz o wojskowych ośrodkach medycznych. W bazie tej zgromadziliśmy kompletne dane adresowe.

Następnie opracowaliśmy narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety dla każdej z badanych grup. Wszystkie kwestionariusze składały się z kilku pytań metryczkowych (w zależności od badanej grupy były to: nazwa sądu, miejscowość, w której ma siedzibę, podstawowy zakres działalności, okręg sądu, specjalizacja, stopień naukowy/tytuł zawodowy) oraz pytań ogólnych (jak łączna liczba opinii wykonanych na zlecenie sądu, łączna liczba i rodzaj przeprowadzonych badań – wedle załączników do rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu cywilnym i karnym, przeciętna wysokość przyznanego wynagrodzenia oraz przeciętna wysokość zwrotu wydatków). Każdy z respondentów miał również możliwość pozostawienia uwag co

do problematyki poruszanej w ankiecie. Kwestionariusze ankiet przygotowaliśmy zarówno w wersji „papierowej", jak i internetowej w programie LimeSurvey.

Przygotowane narzędzia badawcze rozesłaliśmy drogą pocztową do 876 biegłych (których adres zamieszkania lub zatrudnienia ustaliliśmy), 92 instytucji, 318 sądów rejonowych, 45 sądów okręgowych oraz 11 sądów apelacyjnych. W pismach przewodnich wskazaliśmy adres internetowy, pod którym, po wpisaniu odpowiedniego hasła, możliwe było wypełnienie ankiety za pośrednictwem internetu. Taką samą korespondencję skierowaliśmy na adresy mailowe 879 biegłych sądowych oraz ponownie do wszystkich 92 instytutów.

Badanie trwało od połowy lutego do końca kwietnia 2018 r. W tym czasie, po kilkukrotnym ponawianiu zapytań, na ankietę Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości odpowiedziało łączne: 260 sądów (tj. 69,5%, w tym 210 rejonowych, 41 okręgowych, 8 apelacyjnych), 27 instytutów opiniujących z zakresu medycyny (tj. 29,3%, w tym m.in. 9 zajmujących się działalnością badawczą i badawczo-rozwojową, 6 badaniami laboratoryjnymi oraz 3 udzielaniem świadczeń, wszystkie posiadające aktywną akredytację Polskiego Centrum Akredytacji[60]) oraz 55 biegłych sądowych (tj. 3,1%, w tym m.in. 19 psychologów, 4 psychiatrów, 4 chirurgów, 3 lekarzy chorób wewnętrznych). Niektóre listy wysłane do biegłych sądowych wróciły z adnotacją m.in.: „nie pracuje", „wyprowadził się", „adresat nieznany".

Zwrot ankiet na poziomie 3% od grupy, której dotyczą planowane zmiany, z całą pewnością nie był wystarczający. W związku z tym, pamiętając o pozostałych 800 biegłych, którzy znaleźli się w bazie biegłych sądowych, a co do których zakres danych kontaktowych uniemożliwiał realizację badania ankietowego, podjęliśmy decyzję o przeprowadzeniu badania telefonicznego na losowo dobranej próbie 200 biegłych, w tym 100 z zakresu psychologii i psychiatrii oraz 100 z pozostałych specjalizacji (w tym m.in. 13 neurologów, 11 chirurgów, 8 lekarzy chorób wewnętrznych).

Zachowanie udziału biegłych poszczególnych specjalizacji w wylosowanej próbie było podyktowane proporcjami występującymi w całej grupie (wśród 800 biegłych połowę stanowili biegli z zakresu psychologii i psychiatrii).

Każdemu respondentowi został przypisany kod numeryczny, uniemożliwiający jego identyfikację. Badanie zostało przeprowadzone w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości, przy wykorzystaniu kwestionariusza ankiety przygotowanego w wersji elektronicznej. Ankieter, odpowiedzialny za realizację badania, spróbował skontaktować się z każdym z 200 wylosowanych biegłych. Niektóre z numerów podanych na listach biegłych sądów okręgowych okazały się nieaktualne lub błędne. Jedynie w 92 przypadkach biegły zgłosił się pod wybranym numerem, w tym 12 odmówiło udziału w badaniu.

Najczęstszym powodem odmowy było niepełnienie już funkcji biegłego sądowego (mimo rzeczywistego figurowania na liście sądu okręgowego), inne to także: niesporządzanie opinii

[60] W 14 przypadkach zmienna ta nie dotyczyła badanych podmiotów.

lub niesporządzenie opinii w roku ubiegłym, zawieszenie działalności, pobyt na urlopie lub inne obowiązki.

Pozostałym 80 respondentom, którzy wyrazili zgodę na badanie, zostały zadane dwa główne pytania: *W jaki sposób rozlicza Pani/Pan wynagrodzenie za sporządzenie opinii* oraz *Ile, szacunkowo, opinii na zlecenie sądów lub organów prowadzących postępowanie przygotowawcze sporządził/a Pani/Pan w ubiegłym, 2017 roku?* W pierwszym pytaniu respondenci mieli do wyboru dwie odpowiedzi: 1) według stawki godzinowej, 2) według taryf zryczałtowanych. Mogli również podać inną, własną odpowiedź. W drugim pytaniu, respondenci zostali poproszeni o wskazanie szacunkowej liczby opinii sporządzonych w 2017 r. Dodatkowo ankieter zapytał każdego z respondentów o uwagi co do kosztów opinii biegłych z zakresu medycyny lub co do obowiązujących stawek wynagrodzenia dla biegłych z zakresu medycyny. Zachęcał także do wypełnienia ankiety internetowej.

Przed omówieniem wyników badań należy zwrócić uwagę na dwie kwestie. Po pierwsze, wskaźnik zwrotu odpowiedzi w badaniu ankietowym był najwyższy dla grupy sądów. Dlatego też analiza odpowiedzi tej grupy stanowi – w dalszej części opracowania – punkt wyjścia dla analizy odpowiedzi pozostałych dwóch grup.

Po drugie, zakres danych, o udostępnienie których prosiliśmy w badaniu ankietowym, był dość szczegółowy. Dokładne wskazanie odpowiedzi na każde z zadanych pytań mogło wymagać sięgnięcia do akt spraw, w których został dopuszczony dowód z opinii biegłego z zakresu medycyny, niekiedy również zapoznania się z treścią samych opinii celem ustalenia rodzaju i warunków przeprowadzonych badań.

Przeprowadzenie takiej czynności w sądach, w których w roku ubiegłym liczba sporządzonych opinii przekraczała kilkaset czy kilka tysięcy, byłoby nie tyle czasochłonne co wręcz niemożliwe do realizacji.

Z kolei w kontrolkach Wab nie istnieje wymóg ewidencjonowania większości danych, o które prosiliśmy. Danych tych również nie można było uzyskać bezpośrednio z systemów biurowości elektronicznej (np. SAWA czy Sędzia2). Większość sądów w nadesłanych ankietach zaznaczała więc, że informacje pochodzą głównie z działu księgowości[61] lub też, że udało się zebrać dane tylko z niektórych wydziałów.

Jak wynika z uwag respondentów, zakres nadesłanych danych był różny. Przykładowo, niektóre sądy uwzględniały opinie diagnostyczne sporządzone przez opiniodawcze zespoły sądowych specjalistów, opinie ośrodków adopcyjnych czy opinie akademii medycznych, opinie biegłych ds. uzależnienia, inne natomiast nie. Jedne sądy podawały dane dotyczące opinii wydanych w sprawach zakończonych, inne – również w tych toczących się. Przeciętne wynagrodzenie przez niektórych respondentów było liczone w stosunku do liczby biegłych, przez innych – w odniesieniu do liczby opinii. Wysokość tego wynagrodzenia, jak wynika

[61] Choć w jednej z ankiet pojawiła się odpowiedź „wykazanych kwot nie weryfikowano z Oddziałem Finansowym" (ankieta nr 112).

z uzyskanych informacji, różniła się w poszczególnych wydziałach (zwłaszcza cywilnych i karnych). Dlatego też do wyników badania ankietowego należy podchodzić ostrożnie[62]. Znacznie bardziej dokładne, ale oczywiście o wiele mniej szczegółowe i niestety mniej liczne, wydają się wypowiedzi samych biegłych udzielone w trakcie ankiety telefonicznej.

Zakres tematyczny badań był zbieżny, co pozwala na wspólne omówienie wyników każdego z nich w kilku blokach tematycznych, takich jak: liczba opinii i badań wykonywanych przez biegłych, koszty opinii oraz sposób ich wynagradzania.

Niektóre wskazane w ankietach dane na etapie analizy zostały uznane za błędne i usunięte z bazy (np. wskazanie łącznego kosztu w wysokości kilkudziesięciu złotych za sporządzenie nawet do kilkuset opinii). W niektórych ankietach najprawdopodobniej na pytanie o przeciętną wysokość przyznanego wynagrodzenia czy przeciętną wysokość zwrotu wydatków kilku respondentów wskazało wartość łączną. Odpowiedzi te znacząco odbiegały od pozostałych i zawyżały uzyskane wyniki, stąd nie zostały uwzględnione w dalszej analizie. Przyjęto zasadę odrzucenia 5% skrajnych odpowiedzi dla każdego pytania (tak zwane obserwacje odstające).

2.1. Liczba opinii i badań wykonanych przez biegłych sądowych

Wszystkie sądy zostały poproszone o wskazanie liczby opinii z zakresu nauk medycznych sporządzonych na zlecenie sądu w 2017 r. Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 1, średnio biegli sądowi w ciągu ostatniego roku sporządzali 546 opinii dla jednego sądu.

Z uwagi na dość znaczne rozbieżności między wartością minimalną (równą 6) a maksymalną (równą 5750) warto zwrócić uwagę na medianę. Na jej podstawie można stwierdzić, że w połowie badanych sądów liczba opinii sporządzonych na zlecenie nie przekroczyła 255. Łącznie w 250 sądach wskazano 136 470 opinii z zakresu nauk medycznych.

[62] Uwaga ta dotyczy także pozostałych grup respondentów. Dla przykładu, instytuty podawały kwoty zarówno netto, jak i brutto. Niektóre z nich podkreślały trudność w określeniu liczby badań. Zaznaczały przy tym, że w szczególności w badaniach laboratoryjnych liczbę tę *można odnieść zarówno do liczby dowodów rzeczowych, jak i łącznej liczby badań materiału dowodowego wszystkimi zastosowanymi metodami analitycznymi, w tym powtórzenia, jak również do kosztów badań doliczyć koszty próbek badanych z racji stosowanego systemu jakości (ślepe próby, wzorce, itd.) oraz np. koszty amortyzacji* (ankieta nr 14).

Tabela 1. Liczba opinii z zakresu nauk medycznych sporządzona na zlecenie sądu w 2017 r. (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

N	250
Brak danych	10
Średnia	545,88
Mediana	255,00
Minimum	6
Maksimum	5750
SUMA	136 470

Sądy zapytaliśmy również o liczbę badań wymienionych w załącznikach do ww. rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii przeprowadzonych na zlecenie sądu w 2017 r., zarówno w postępowaniu cywilnym, jak i karnym. Odpowiedzi w tym zakresie udzieliło odpowiednio 192 i 190 sądów.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 2 pozwala zauważyć różnice w liczbie badań w odniesieniu do rodzaju postępowania. Liczba ta jest zdecydowanie wyższa dla postępowań cywilnych. Średnio w 2017 r. na zlecenie sądu biegli przeprowadzili 371 badań na potrzeby postępowań cywilnych (mediana 138) oraz 56 do celów postępowania karnego (mediana 56).

Tabela 2. Liczba badań wymienionych w załącznikach do rozporządzeń przeprowadzonych w 2017 r. (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	w postępowaniu cywilnym	**w postępowaniu karnym**
N	192	190
Brak danych	68	70
Średnia	371,42	88,26
Mediana	138,00	56,00
Minimum	0	0
Maksimum	5693	522
SUMA	71 313	16 769

Te same pytania zadaliśmy także biegłym sądowym. Dla przypomnienia, na ankietę odpowiedziało jedynie 55 respondentów. Pięciu z nich przyznało, że w ostatnim roku nie sporządziło żadnej opinii na zlecenie sądu czy organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Odpowiedzi te nie zostały uwzględnione w dalszej analizie. Średnia liczba opinii sporządzonych przez 50-osobową grupę badanych w 2017 r. wyniosła 116, przy medianie 68. Średnia liczba badań, o których mowa we wspomnianych już załącznikach do rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości, przeprowadzonych na zlecenie sądu to 109 (mediana 88). Odmiennie niż w odpowiedziach udzielonych przez sądy, nie zauważyliśmy tak znaczących różnic

między liczbą badań przeprowadzonych w postępowaniu cywilnym a tymi zrealizowanymi dla celów postępowania karnego (średnia po 50, mediana odpowiednio: 29 i 5).

Tabela 3. Liczba badań i opinii wykonanych przez biegłych sądowych (badanie ankietowe biegłych)

	Łączna liczba opinii	Liczba badań		
		Ogółem	w postępowaniu cywilnym	w postępowaniu karnym
N	46	34	34	34
Brak danych	4	16	16	16
Średnia	116,28	109,41	49,94	50,41
Mediana	68,00	87,50	29,00	5,00
Minimum	1	0	0	0
Maksimum	880	462	150	292

O wskazanie szacunkowej liczby opinii sporządzonych na zlecenie sądów lub organów prowadzących postępowanie przygotowawcze w 2017 r., poprosiliśmy także samych badanych w ramach prowadzonego wywiadu telefonicznego. W odpowiedzi na tak sformułowane pytanie, większość respondentów wskazywała wartość liczbową. Kilku respondentów podawało przedział liczbowy, na podstawie którego została wyliczona wartość średnia. Niektórzy z badanych nie byli jednak w stanie podać szacunkowej liczby. W związku z tym wartość tę określali słowami: „kilka", „kilkanaście". Wypowiedzi te zostały więc zakodowane jako „trudno powiedzieć". Tym samym, dane liczbowe udało się ustalić na podstawie 70 odpowiedzi. Z danych tych wynika, że w 2017 r. respondenci indagowani telefonicznie sporządzili przeciętnie 102 opinie (mediana 50), przy minimum i maksimum wynoszącym odpowiednio: 1 i 800. Z uwagi na tak znaczne rozbieżności w przedziale udzielanych odpowiedzi, konieczne wydało się sklasyfikowanie ich w kilku kategoriach, co przedstawia tabela 4. Wynika z niej, że biegli, którzy wzięli udział w badaniu telefonicznym, w ubiegłym roku sporządzili kilkadziesiąt opinii z zakresu medycyny – najczęściej od 21 do 50 (21 przypadków, tj. 30%) oraz od 51 do 100 (16 odpowiedzi, tj. 22,9%). Łącznie 17 biegłych sporządziło więcej niż 100 opinii (w tym pięciu z nich ponad 300).

Tabela 4. Liczba sporządzonych opinii (ankieta telefoniczna biegłych)

	N	%
1–9	8	11,4
10–20	8	11,4
21–50	21	30,0
51–100	16	22,9
101–300	12	17,1
powyżej 300	5	7,1
Ogółem	70	100,0

Spośród 27 instytutów, które odpowiedziały na ankietę, 9 w ubiegłym roku nie sporządziło żadnej opinii na zlecenie sądów lub organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Pozostałe 18 sporządziło opinie w liczbie od jednej do 4729. Najczęściej, bo w siedmiu przypadkach liczba sporządzonych opinii nie przekroczyła 10. Odpowiedzi na pytanie o liczbę badań, wymienionych w załącznikach do rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości, udzieliło 9 instytutów. Wskazany przedział liczbowy wynosił od 0 do 10 000. Kilku respondentów (po 3–4 w każdym pytaniu) przyznało, że w 2017 r. nie przeprowadziło tego rodzaju badań. Niemal tyle samo wskazywało wartości nieprzekraczające 20 badań rocznie.

2.2. Koszt opinii i badań

Kwota wydatków poniesionych na opinie biegłych z zakresu nauk medycznych w 2017 r. to średnio 225 753,18 zł dla jednego sądu. W badanej próbie znalazły się jednak sądy, które wydały na ten cel 1985,16 zł, jak i takie, które przeznaczyły 10 285 789,43 zł. Wydatki w tym zakresie dla połowy badanych sądów nie przekroczyły jednak 88 970,9 zł. Nie we wszystkich ankietach respondenci wskazywali kwoty, jakimi obciążono strony, jak również te pokryte ze środków Skarbu Państwa. Jednak jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 5, koszty wynagradzania biegłych częściej były pokrywane ze środków państwowych (średnia dla wydatków pokrytych przez Skarb Państwa była 4,5 razy wyższa od średniej dla wydatków pokrytych przez strony).

Przy uwzględnieniu średniej liczby opinii sporządzonych na zlecenie sądu (por. tab. 1) oraz średniej ogólnej kwoty wydatków można powiedzieć, że przeciętny koszt opinii biegłego z zakresu nauk medycznych wyniósł 411,56 zł (348,91 zł – liczony dla mediany).

Tabela 5. Ogólna kwota wydatków poniesionych przez sąd na opinie biegłych z zakresu nauk medycznych w 2017 r. (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	Ogólna kwota wydatków	Wydatki pokryte przez strony[63]	Wydatki pokryte przez Skarb Państwa
N	235	196	205
Brak danych	25	64	55
Średnia	225 753,18	30 410,56	136 015,51
Mediana	88 970,90	16 816,73	48 109,11
Minimum	1958,16	86,95	137,00
Maksimum	10 285 789,43	359 664,00	3 089 881,43
SUMA	53 051 996,19	5 960 470,31	27 883 180,38

Koszty związane z badaniami wymienionymi w załącznikach do rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii, to średnio wydatek rzędu 132 449,24 zł w postępowaniach cywilnych oraz 35 391,66 zł w postępowaniach karnych (na jeden sąd). W badanej próbie znalazły się sądy, które w ubiegłym roku przeznaczyły tylko 383,1 zł na badania zrealizowane na potrzeby postępowania cywilnego oraz takie, które z uwagi na brak badań do celów postępowania karnego nie poniosły wydatków w tym zakresie. Najwyższe odnotowane kwoty to 3 196 015 zł (w postępowaniu cywilnym) oraz 286 078,2 zł (w postępowaniu karnym). Przy analizie różnic wartości wskazanych dla każdego z postępowań należy uwzględnić dane o liczbie badań zamieszczonych w tabeli 2. Dla przypomnienia, średnia podawana przez sądy wynosiła 371,42 jeśli chodzi o badania w postępowaniu cywilnym oraz 88,26 w postępowaniu karnym. Oznacza to, że koszt pojedynczego badania wynosił średnio 350,6 zł dla postępowania cywilnego oraz 400,99 zł dla postępowania karnego.

Tabela 6. Kwota wydatków poniesionych na badania wymienione w załącznikach do rozporządzeń przeprowadzonych w 2017 r. (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	w postępowaniu cywilnym	w postępowaniu karnym
N	169	141
Brak danych	91	119
Średnia	132 449,24	35 391,66
Mediana	45 212,39	21 033,08
Minimum	383,10	0,00
Maksimum	3 196 015,00	286 078,20

[63] Niektóre badane sądy w uwagach do ankiety napisały, że obciążenie stron ewentualnymi kosztami opinii biegłych w postępowaniu karnym ma miejsce w rozstrzygnięciu końcowym w przedmiocie kosztów sądowych.

Do wszystkich grup respondentów zwróciliśmy się z prośbą o wskazanie liczby przeprowadzonych badań dotyczących osób żyjących oraz wysokości przyznanych biegłym wynagrodzeń[64]. Zapytaliśmy o sześć kategorii badań: 1) określenie inwalidztwa lub niezdolności do pracy (dla wydającego opinię oraz za konsultację dla każdego specjalisty, który jest konieczny do wydania opinii), 2) ocena zdolności do odbycia kary pozbawienia wolności (dla wydającego opinię oraz za konsultację dla każdego specjalisty, który jest konieczny do wydania opinii), 3) stwierdzenie uszkodzeń ciała i ich kwalifikacja, stwierdzenie dziewictwa, ciąży, przebytego porodu, zakażenia wenerycznego, ustalenia czynu nierządnego itp. (zarówno dla wydającego opinię, jak i dodatkowo dla każdego konsultowanego specjalisty, który jest konieczny do wydania opinii), 4) badanie stanu zdrowia psychicznego (w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii, w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią, w warunkach szpitalnych z pisemną opinią), 5) badanie psychologiczne (w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii, w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią, w warunkach szpitalnych z pisemną opinią), 6) badanie zdolności do płodzenia, łącznie z chemicznym i mikroskopowym badaniem nasienia.

Tylko 82 sądy wskazały ogólną liczbę badań w zakresie ustalenia inwalidztwa lub niezdolności do pracy. Z całą pewnością nie można założyć, że w pozostałych sądach badania takie nie zostały przeprowadzone, a jedynie, że podanie ich liczby, o czym już wspominaliśmy, było trudne do ustalenia dla osób wypełniających ankiety[65]. Z odpowiedzi udzielonych przez 82 sądy wynika, że średnia liczba badań tego rodzaju przeprowadzonych na zlecenie sądu w roku ubiegłym wyniosła 293,72 (minimum 1, maksimum 2099). W połowie sądów liczba tego rodzaju badań nie przekroczyła jednak 23,5. Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 7, zapotrzebowanie na badania mające na celu określenie stopnia inwalidztwa lub niezdolności do pracy było wyższe w postępowaniach cywilnych (średnia 392,44 zł, tj. 11 razy wyższa od średniej dla liczby badań w postępowaniu karnym – por. tab. 7). Średni koszt takiego badania wynosił 586,89 zł, średni zwrot wydatków – 164,56 zł.

Jeszcze mniej, bo zaledwie 23 sądy udzieliły informacji o badaniach mających na celu określenie inwalidztwa lub niezdolności do pracy przeprowadzanych w ramach konsultacji specjalistów koniecznych do wydania opinii. Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli 7 trudno formułować jakiekolwiek wnioski. Można jedynie stwierdzić, że w połowie przypadków liczba tego rodzaju badań przeprowadzonych na zlecenie sądów nie przekroczyła 22, a przeciętne wynagrodzenie przyznane za ich realizację – 330,00 zł.

[64] Jeden sąd w uwagach do ankiety napisał, że kwota przyznanego wynagrodzenia uwzględnia również zwrot kosztów poniesionych wydatków w związku z wydaniem opinii.

[65] Uwaga ta dotyczy także pozostałych zagadnień.

Tabela 7. Określenie inwalidztwa lub niezdolności do pracy (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	Ogólna liczba badań	Liczba badań wykonanych w postępowaniu cywilnym	Liczba badań wykonanych w postępowaniu karnym	Przeciętna wysokość przyznanego wynagrodzenia	Przeciętna wysokość zwrotu wydatków
Dla wydającego opinię					
N	82	63	31	77	20
Brak danych	178	197	229	183	240
Średnia	293,72	392,44	35,42	586,89	164,56
Mediana	23,50	171,00	3,00	307,02	56,74
Minimum	1	1	0	41,00	3,49
Maksimum	2099	2099	551	7504,64	709,11
	Za konsultację dla każdego specjalisty, który jest konieczny do wydania opinii				
N	23	15	7	19	4
Brak danych	237	245	253	241	256
Średnia	349,04	417,80	6,00	495,88	168,59
Mediana	22,00	330,00	5,00	325,00	129,68
Minimum	0	1	1	147,21	20,00
Maksimum	1724	1474	22	2230,66	395,00

W grupie biegłych sądowych, tylko dziewięciu przyznało, że w ubiegłym roku przeprowadziło badania mające na celu określenie inwalidztwa lub niezdolności do pracy. Badania te zostały przeprowadzone tylko w postępowaniach cywilnych. Ich liczba była różna i wynosiła od trzech do 132. Przeciętna kwota przyznanego wynagrodzenia oscylowała między 150 a 450 zł (wszystkie dla osoby wydającej opinię). Tylko dwóch biegłych wskazało przeciętne kwoty zwrotu wydatków. Były to: 30 i 135 zł.

Spośród badanych instytutów tylko 2 przyznały, że w ubiegłym roku przeprowadziły jedno lub kilka badań (dokładnie 3) dotyczących określenia inwalidztwa lub niezdolności do pracy. Koszt dla osoby wydającej opinię wyniósł odpowiednio 600 i 900 zł.

Niewielka liczba odpowiedzi dotyczyła również pytania o badanie oceny zdolności do odbycia kary pozbawienia wolności. Z odpowiedzi uzyskanych ze 100 sądów wynika, że w 2017 r. średnio przeprowadzono 12 badań tego rodzaju (nie więcej niż 7 w połowie sądów), co ciekawe, podobnie jak poprzednio – częściej w postępowaniach cywilnych niż karnych[66]. Wysokość przyznanego wynagrodzenia za przeprowadzenie tego rodzaju czynności wyniosła przeciętnie 693,4 zł (mediana 307,55 zł), wysokość zwrotu wydatków natomiast – 199,94 zł (mediana 143,75 zł).

Wydatki poniesione w związku z konsultacją specjalisty niezbędnego do wydania opinii o ocenie zdolności do odbycia kary pozbawienia wolności były wykazywane bardzo rzadko (jedynie w 24 przypadkach). Połowa z badanych sądów podała, że wydatki te zostały poniesione w 2017 r. średnio 8,67 razy, w kwocie 486,46 zł.

[66] Kategorie te wynikają z załączników do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 2016 r. – por. aneks niniejszego opracowania.

Tabela 8. Ocena zdolności do odbycia kary pozbawienia wolności (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	Ogólna liczba badań	Liczba badań wykonanych w postępowaniu cywilnym	Liczba badań wykonanych w postępowaniu karnym	Przeciętna wysokość przyznanego wynagrodzenia	Przeciętna wysokość zwrotu wydatków[67]
Dla wydającego opinię					
N	100	2	109	105	19
Brak danych	160	258	151	155	241
Średnia	12,09	25,00	11,56	693,40	199,94
Mediana	7,00	25,00	6,00	307,55	143,75
Minimum	1	2	0	70,00	0,00
Maksimum	97	48	97	12550,68	630,00
	Za konsultację dla każdego specjalisty, który jest konieczny do wydania opinii				
N	24	1	31	31	9
Brak danych	236	259	229	229	251
Średnia	8,67	0,00	8,90	486,46	484,91
Mediana	6,00	0,00	6,00	300,00	94,54
Minimum	0	0	1	90,09	0,00
Maksimum	34	0	38	2600,00	2600,00

W grupie badanych biegłych sądowych tylko ośmiu przyznało, że w ubiegłym roku sporządziło opinie dotyczące oceny zdolności do odbycia kary pozbawienia wolności (w liczbie od dwóch do 40) dla celów postępowania karnego. Przeciętne wynagrodzenie przyznawane za przeprowadzenie tego rodzaju czynności wynosiło od 150 do 440 zł (średnio 242,37 zł). Tylko dwóch biegłych wskazało przeciętny koszt zwrotu poniesionych wydatków (10 i 50 zł).

Analogiczne badania przeprowadziły również 4 instytuty, które odpowiedziały na ankietę. Liczba tego rodzaju badań była różna i wynosiła od jednego do ośmiu. Przeciętne wynagrodzenie dla wydającego opinię wynosiło od 213 do 1218 zł, zwrot poniesionych wydatków od 21 do 128 zł. Jak wynika z odpowiedzi respondentów, rzeczywisty koszt badania był wyższy niż przyznane wynagrodzenie, dla przykładu instytut, który otrzymał wynagrodzenie w wysokości 1218 złotych wskazał, że rzeczywisty koszt był wyższy o 268 zł.

W ubiegłym roku sądy, z których otrzymaliśmy dane[68], zleciły przeprowadzenie średnio 27 badań (mediana 14) mających na celu stwierdzenie uszkodzeń ciała i ich kwalifikacji, stwierdzenie dziewictwa, ciąży, przebytego porodu, zarażenia wenerycznego, ustalenia czynu nierządnego itp. – zarówno wydającemu opinię, jak i specjalistom, których konsultacja była niezbędna do wydania opinii. Średni koszt wykonania zlecenia w tym zakresie

[67] Z analizy wykluczono dane wskazane w pytaniu o przeciętną wysokość zwrotu wydatków, które były identyczne jak dane podane na pytanie o przeciętną wysokość przyznanego wynagrodzenia. Wskazywanie danych identycznych potraktowaliśmy jako nieprawidłowe zrozumienie pytania przez respondentów.

[68] Informacja na podstawie 100 sądów.

wyniósł 1396,30 zł (w połowie sądów nie więcej niż 546,6 zł), średni koszt zwrotu wydatków natomiast – 1172,80 zł (mediana 269,80 zł).

Tabela 9. Stwierdzenie uszkodzeń ciała i ich kwalifikacja, stwierdzenie dziewictwa, ciąży, przebytego porodu, zakażenia wenerycznego, ustalenia czynu nierządnego itp. (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	Ogólna liczba badań	Liczba badań wykonanych w postępowaniu cywilnym	Liczba badań wykonanych w postępowaniu karnym	Przeciętna wysokość przyznanego wynagrodzenia	Przeciętna wysokość zwrotu wydatków[69]
N	101	67	85	103	35
Brak danych	159	193	175	157	225
Średnia	27,63	32,73	11	1396,30	1172,80
Mediana	14,00	16,00	5	546,60	269,80
Minimum	1	1	1	100,00	3,14
Maksimum	480	450	71	15266,88	14749,94

Stwierdzenie uszkodzeń ciała i inne badania w zakresie wymienionym powyżej stanowiły przedmiot opinii wydanych w 2017 r. przez czterech biegłych, którzy uczestniczyli w badaniu (liczba przeprowadzonych czynności wynosiła 1, 4, 29 i 200, w tym tylko jedna z nich została przeprowadzona do celów postępowania cywilnego). Przeciętne wynagrodzenie przyznane biegłym sądowym wahało się między 70 a 470 zł, zwrot kosztów poniesionych wydatków – od 5 do 100 zł.

Również spośród badanych instytutów 3 przyznały, że w ubiegłym roku przeprowadziły tego rodzaju badania (w liczbie odpowiednio: 19, 185, 283). Przeciętne wynagrodzenie za przeprowadzenie tego rodzaju czynności wyniosło odpowiednio: 52, 96 i 159 zł, zwrot poniesionych kosztów – 10, 12 i 41 zł. Rzeczywisty koszt badania został oszacowany na 82–112 zł.

W ubiegłym roku, jak wynika z odpowiedzi sądów, badanie stanu zdrowia psychicznego najczęściej było zlecane do realizacji w warunkach ambulatoryjnych wraz ze sporządzeniem pisemnej opinii – średnio 99,18 razy. Zdecydowanie częściej badania w tym zakresie były zlecane do realizacji w postępowaniu cywilnym (średnia 193,73, tj. 4,3 razy wyższa od średniej obliczonej dla postępowania karnego). Przeciętny koszt przyznanego wynagrodzenia wyniósł 917,33 zł (mediana 418,77 zł), przeciętny zwrot kosztu wydatków – 324,74 (mediana 106,57 zł). Dane podane przez respondentów są z całą pewnością niepełne. Wynika z nich jednak, że średni koszt badania stanu zdrowia psychicznego w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią wyniósł mniej niż 10 zł[70], co mając na względzie taryfy zryczałtowane wymienione

[69] Z analizy wykluczono dane wskazane w pytaniu o przeciętną wysokość zwrotu wydatków, które były identyczne jak dane podane na pytanie o przeciętną wysokość przyznanego wynagrodzenia. Wskazywanie danych identycznych potraktowaliśmy jako nieprawidłowe zrozumienie pytania przez respondentów.

[70] Jest to wynik z dzielenia przeciętnej wysokości przyznanego wynagrodzenia, tj. 917,33 zł przez średnią liczbę badań.

w załącznikach do rozporządzeń (5,10–10,72 kwoty bazowej, tj. minimum 91,26 zł maksimum 191,83 zł[71]), należy uznać za niemożliwe.

Badania stanu zdrowia psychicznego w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii oraz w warunkach szpitalnych z pisemną opinią miały miejsce rzadziej. Informacje w tym zakresie pochodzą odpowiednio z 26 i 89 sądów. Średnia wyliczona na ich podstawie pozwala stwierdzić, że w 2017 r. liczba badań stanu zdrowia psychicznego przeprowadzonych w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii wyniosła średnio 30,88 (mediana 7) przy średnim koszcie 262,75 zł za badanie (mediana 228,24 zł), natomiast liczba badań przeprowadzonych w warunkach szpitalnych z pisemną opinią to średnio 50,16 (mediana 8) przy średnim koszcie 747,18 zł za badanie (mediana 357,88 zł). W obu przypadkach obliczone średnie są wyższe od kwoty obliczonej dla taryf zryczałtowanych[72].

Tabela 10. Badanie stanu zdrowia psychicznego (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	Ogólna liczba badań	Liczba badań wykonanych w postępowaniu cywilnym	Liczba badań wykonanych w postępowaniu karnym	Przeciętna wysokość przyznanego wynagrodzenia	Przeciętna wysokość zwrotu wydatków
W warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii					
N	26	11	17	20	6
Brak danych	234	249	243	240	254
Średnia	30,88	51,73	29,65	262,75	235,16
Mediana	7,00	19,00	7,00	228,24	180,74
Minimum	1	1	1	77,0	49,22
Maksimum	308	308	217	605,31	453,32
	W warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią				
N	181	159	155	170	45
Brak danych	79	101	105	90	215
Średnia	99,18	193,73	45,24	917,33	324,74
Mediana	53,00	40,0	25,00	418,77	106,57
Minimum	1	0	0	32,38	8,20
Maksimum	737	19136	354	10441,10	4185,07
	W warunkach szpitalnych z pisemną opinią				
N	89	60	56	73	7
Brak danych	171	200	204	187	253
Średnia	50,16	173,37	8,34	747,18	314,46
Mediana	8,00	11,50	2,00	357,88	291,52
Minimum	1	1	0	120,00	91,26
Maksimum	642	7295	115	10000,00	728,00

[71] Por. załącznik do opracowania.

[72] Dla badania przeprowadzonego w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii to 1,91–4,67% kwoty bazowej (1789,42 zł), a zatem 34,18–83,57 zł, dla badania w warunkach szpitalnych z wydaną opinią to 12,20–25,89% kwoty bazowej, a zatem 218,31–463,28 zł.

Niektórzy z badanych biegłych podali również informację co do liczby badań dotyczących oceny stanu zdrowia psychicznego. Wynika z nich, co jest zbieżne z informacjami uzyskanymi z sądów, że najczęściej badania te mają miejsce w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią – przeciętnie ankietowani biegli przeprowadzali 157,2 takich badań w ubiegłym roku (mediana 88). Ich koszt, zdaniem biegłych, wahał się od 165 do 550 zł (średnio wynosił 200 zł). Koszt wydatków poniesionych w związku z realizacją tej czynności to średnio 8,33 zł. Tylko dwóch respondentów wykazało przeprowadzenie badania stanu zdrowia psychicznego w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii.

Badania psychologiczne były też najczęściej przeprowadzane w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią – średnio 70,24 w jednym sądzie rocznie (mediana 37), znów częściej w postępowaniu cywilnym niż karnym (średnia odpowiednio: 109,55 i 17,62). Za przeprowadzenie tego rodzaju czynności sądy przyznawały przeciętne wynagrodzenie w wysokości 615,99 zł (połowa wynagrodzeń nie przekroczyła 357,01 zł). Przeciętny zwrot wydatków związanych ze sporządzeniem opinii to 204,85 zł (mediana 145,5 zł). Informacji co do liczby badań psychologicznych przeprowadzanych w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii oraz w warunkach szpitalnych z pisemną opinią udzieliły odpowiednio 32 i 34 sądy. Wynika z nich, że średnio w ubiegłym roku zostało przeprowadzonych odpowiednio 25,41 i 16,53 badania tego rodzaju (częściej w postępowaniach cywilnych). Przeciętny koszt tych badań wynosił odpowiednio 389,69 i 330,77 zł.

Najczęstszym rodzajem badania przeprowadzanego przez biegłych psychologów było badanie w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią (9 przypadków). W ciągu 2017 r. ankietowani biegli przeprowadzili 53,25 badań tego rodzaju, których koszt wyniósł średnio 283,11 zł. Dwóch biegłych przeprowadziło także badania psychologiczne w warunkach ambulatoryjnych, bez pisemnej opinii (przeciętne przyznane wynagrodzenia wyniosły 80 i 200 zł), dwóch również w warunkach szpitalnych z pisemną opinią (koszt: 180 i 318 zł).

Tabela 11. Badanie psychologiczne (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	Ogólna liczba badań	Liczba badań wykonanych w postępowaniu cywilnym	Liczba badań wykonanych w postępowaniu karnym	Przeciętna wysokość przyznanego wynagrodzenia	Przeciętna wysokość zwrotu wydatków
W warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii					
N	32	22	17	25	6
Brak danych	228	238	243	235	254
Średnia	25,41	32,05	9,65	389,69	86,85
Mediana	8,00	5,00	5,00	258,05	83,03
Minimum	1	1	1	30,00	5,33
Maksimum	252	252	65	1319,97	204,16
W warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią					
N	153	135	117	145	37
Brak danych	107	125	143	115	223
Średnia	70,24	109,55	17,62	615,99	204,85
Mediana	37,00	35,00	10,00	357,01	145,50
Minimum	1	0	0	142,51	7,70
Maksimum	627	6019	87	4320,07	966,15
W warunkach szpitalnych z pisemną opinią					
N	34	13	22	27	2
Brak danych	226	247	238	233	258
Średnia	16,53	21,54	4,68	330,70	52,29
Mediana	3,50	6,00	2,00	289,70	52,29
Minimum	0	1	1	91,45	4,58
Maksimum	163	160	26	1068,87	100,00

Tylko 11 badanych sądów odpowiedziało na pytania dotyczące badania zdolności do płodzenia, łącznie z chemicznym i mikroskopowym badaniem nasienia. Badania takie były przeprowadzane w ubiegłym roku średnio 5 razy w jednym sądzie (wszystkie dla celów postępowania cywilnego). Ich koszt to średnio 1816,54 zł.

Tabela 12. Badanie zdolności do płodzenia, łącznie z chemicznymi i mikroskopowym badaniem nasienia (wyniki ankiet skierowanych do sądów)

	Ogólna liczba badań	Liczba badań wykonanych w postępowaniu cywilnym	Liczba badań wykonanych w postępowaniu karnym	Przeciętna wysokość przyznanego wynagrodzenia	Przeciętna wysokość zwrotu wydatków
N	11	12	0	9	1
Brak danych	249	248	260	251	259
Średnia	4,82	6,08		1816,54	897,30
Mediana	4,00	5,50		1793,34	897,30
Minimum	0	1		1323,51	897,30
Maksimum	11	13		2086,50	897,30

Do biegłych sądowych i instytutów wydających opinie z zakresu nauk medycznych zwróciliśmy się również z prośbą o wskazanie m.in. liczby innych rodzajów badań wyszczególnionych w załączniku do rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości przeprowadzonych na zlecenie sądu lub organów prowadzących postępowanie przygotowawcze oraz oszacowanie przeciętnej wysokości przyznanego wynagrodzenia.

Wśród badań tych znalazły się: 1) badania laboratoryjne, w tym: a) ustalenie ojcostwa na postawie badań DNA domniemanego ojca, dziecka i jego matki; b) ustalenie ojcostwa bez pozwanego lub matki, ale z udziałem ich krewnych, albo ustalenie dowolnego pokrewieństwa; c) badanie podstawowego dowodu materiału biologicznego; d) makroskopowe, mikroskopowe i mikrometryczne badanie mikrośladów lub wymazów; e) inne badania umożliwiające identyfikację, przeprowadzenie eksperymentu kryminalistycznego, sporządzenie wycisku z części ciała lub spreparowanie fragmentu zwłok do badań, f) badanie histologiczne wycinków jednego narządu; g) badanie krwi na obecność tlenku węgla (hemoglobiny tlenkowęglowej); h) badanie na obecność alkoholu etylowego; i) badanie płynów ustrojowych lub narządów ciała na obecność trucizn, w tym narkotyków; i) wykonanie prób biologicznych z wyodrębnioną nieznaną trucizną; j) badanie botaniczne, farmakognostyczne lub genetyczne roślin; k) badanie entomologiczne larw owadów na zwłokach, 2) badania sekcyjne, w tym: a) oględziny zewnętrzne zwłok i szczątków ludzkich w miejscu ich znalezienia; b) oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok świeżych; c) oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok rozkładających się, przeobrażonych i ekshumowanych, a także wykonywana w warunkach wyjątkowo trudnych; d) maceracja kości i ich rekonstrukcja; 3) inne czynności, w tym: a) wydanie opinii wyłącznie na podstawie akt sprawy; b) czynny udział biegłego w wizji lokalnej lub przeprowadzenie kryminalistycznego eksperymentu terenowego.

Jak wynika z uzyskanych odpowiedzi, zdecydowana większość badanych biegłych w ubiegłym roku nie przeprowadziła żadnego z powyższych badań. Do wyjątków należy zaliczyć: 1) badania dotyczące ustalenia ojcostwa na podstawie badań DNA, 2) oględziny zewnętrzne zwłok i szczątków ludzkich w miejscu ich znalezienia, 3) wydanie opinii wyłącznie na podstawie akt sprawy oraz 4) czynny udział biegłego w wizji lokalnej lub przeprowadzenie kryminalistycznego eksperymentu terenowego.

Czynności w opisane w punkcie pierwszym zostały przeprowadzane przez dwóch biegłych (70 i 100 razy, przy czym aż w 165 przypadkach dla celów postępowania cywilnego). Za ich realizację biegli otrzymywali przeciętnie 200 i 450 zł oraz 5 i 50 zł zwrotu za poniesione wydatki.

Oględziny zewnętrzne zwłok i szczątków ludzkich w miejscu ich znalezienia wykazało dwóch badanych (łącznie 37 badań przeprowadzonych na potrzeby postępowania karnego w 2017 roku), którzy z tego tytułu otrzymali wynagrodzenie 100–200 zł.

Wydanie opinii wyłącznie na podstawie akt spraw należy podzielić na kilka etapów, w tym: przestudiowanie akt (wówczas wynagrodzenie liczone jest za każdy tom akt), dodatkowe

konsultacje specjalistyczne oraz samo wydanie opinii. Przestudiowanie akt wykazał tylko jeden respondent (wskazując 9 przypadków i otrzymując z tego tytułu przeciętne wynagrodzenie w wysokości 100 zł), wynagrodzenie za konsultacje specjalistyczne zostało zaś przyznane czterem biegłym w wysokości 200 zł, za wydanie opinii natomiast – 11 biegłym (przeciętnie 82,55 opinii) zostało przyznane wynagrodzenie w wysokości średnio 340 zł.

Jak już wspominaliśmy, o inne badania wymienione w załącznikach do rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości zapytaliśmy również instytuty wydające opinie z zakresu nauk medycznych. Cztery z nich potwierdziły przeprowadzenie w 2017 r. badań laboratoryjnych na ustalenie ojcostwa na podstawie badań DNA w liczbie od 94 do 372 (wszystkie w postępowaniu cywilnym), za które uzyskały przeciętnie wynagrodzenie od 40 do 660 zł. Dwa przeprowadziły badania ustalenia ojcostwa bez pozwanego lub matki, ale z udziałem ich krewnych, albo ustalenie dowolnego pokrewieństwa (14 i 16 badań za kwotę 305 i 354 zł). Cztery instytuty przeprowadziły badania podstawowe dowodowego materiału biologicznego (w liczbie od 127 do 5452, wszystkie w postępowaniu karnym) za przeciętną kwotę od 31,49 do 65,19 zł. W jednym przypadku analizy te zostały poszerzone o badanie przynależności gatunkowej jednego śladu biologicznego technikami immunologicznymi, w jednym również o badanie przynależności gatunkowej jednego śladu biologicznego technikami genetycznymi. Dwa instytuty (w 920 badaniach przeprowadzonych w postępowaniu karnym) rozszerzyły zakres o badanie polimorfizmu DNA za oznaczeniem na życzenie zleceniodawcy wskazanym TESTEM PCR, otrzymując za takie badanie przeciętnie wynagrodzenie w wysokości 150,15 oraz 310 zł. Również dwa instytuty dokonały rozszerzenia omawianego zakresu o badanie polimorfizmu DNA w łącznym zakresie umożliwiającym spełnienie kryteriów wydania pełnowartościowej opinii za każdy oznaczony dodatkowy lokus (łącznie 512 badań za przeciętne wynagrodzenie 190,78 i 440,00 zł dla każdego z instytutów). Jeden instytut (w dziewięciu badaniach) wykonał także oznaczenie cech mtDNA w jednym regionie HV (wszystkie w postępowaniu karnym). Przeciętne wynagrodzenie za tego rodzaju czynność było szacowane od 236,56 do 441,62 zł. Jeden z instytutów przeprowadził także analizę statystyczną dotyczącą jednego śladu (w 1106 przypadkach) za wynagrodzenie w przeciętnej wysokości 22,82 zł.

W 496 badaniach (prowadzonych przez dwa instytuty) zostało wykonane badanie specjalne śladu biologicznego. Koszt takiego badania wyniósł przeciętnie 190,78 i 270 zł. Trzy instytuty wykazały, że w ubiegłym roku w łącznie 366 przeprowadzonych badaniach podstawowego dowodowego materiału biologicznego (wszystkie w postępowaniu karnym) miało zastosowanie badanie izolacji DNA z materiału o szczególnym stopniu trudności lub o jakości i w ilości umożliwiającej trwałe przechowywanie w biokartotece, albo techniką nieniszczącą. Przeciętne wynagrodzenie przyznane przez sądy za przeprowadzenie tego rodzaju czynności wynosiło od 60 do 226,11 zł, zwrot poniesionych wydatków natomiast – od 113 do 575,65 zł. Jak wynika z odpowiedzi respondentów, przeciętna wysokość rzeczywistego

kosztu przeprowadzenia badania była wyższa (w jednym przypadku o 30,54 zł) od przeciętnej wysokości przyznanego wynagrodzenia czy wysokości zwrotu wydatków lub równa sumie powyższych.

O wykonaniu makroskopowych, mikroskopowych i mikrometrycznych badań wszelkich mikrośladów lub wymazów w ubiegłym roku poinformowały dwa spośród badanych instytutów (jeden z nich przeprowadził jedno takie badanie, drugi z kolei – 68, wszystkie w postępowaniu karnym).

Inne badania umożliwiające identyfikację (traseologia, mechanoskopia, mikroskopia porównawcza lub elektronowa, superprojekcja lub rekonstrukcja Gierasimowa, biometria, fonoskopia i inne podobne techniki) zostały wykazane tylko przez jeden instytut, w liczbie 82. Wynagrodzenie jakie otrzymał instytut za przeprowadzenie tych czynności wyniosło przeciętnie 2243,05 zł, zwrot poniesionych kosztów – 92,94 zł. Rzeczywisty koszt badania był tożsamy wysokości przyznanego wynagrodzenia.

Badania histologiczne wycinków jednego narządu przeprowadziły dwa instytuty w liczbie 185 oraz 3754 (wszystkie w postępowaniu karnym). Wysokość przyznanego przeciętnie wynagrodzenia to odpowiednio 17,18 zł i 213,00 zł.

Jeden instytut przeprowadził 417 badań jakościowych krwi na obecność tlenku węgla. Badań w tym zakresie, ale przeprowadzonych w sposób ilościowy, podjęły się cztery instytuty. Przeprowadziły one łącznie 377 badań, za które otrzymały przeciętne wynagrodzenie w wysokości od 55,29 do 209,63 zł.

Badanie na obecność alkoholu etylowego zostało przeprowadzone w ubiegłym roku kalendarzowym 5448 razy (przez trzy instytuty) za kwotę wahającą się od 51,23 zł do 107,37 zł za jedno badanie.

Cztery instytuty wykazały przeprowadzenie w ubiegłym roku 3159 badań płynów ustrojowych lub narządów na obecność trucizn, w tym narkotyków (wszystkie dla celów postępowania karnego).

Większość z nich, bo aż 2847, została przeprowadzona przy użyciu zaawansowanej metody analizy instrumentalnej. Do wykonania pozostałych 312 wykorzystano klasyczne techniki analityczne.

Wykorzystana technika badania miała wpływ na wysokość wynagrodzenia. Badania przeprowadzone klasycznymi technikami analitycznymi wiązały się z wynagrodzeniem w wysokości przeciętnie 57,58 i 135,00 zł, za badania zaś technikami zaawansowanymi przyznawano wynagrodzenia mieszczące się w granicach 300,37–729,44 zł.

Rodzaj techniki miał również wpływ na wysokość zwrotu poniesionych wydatków. W badaniach przeprowadzonych techniką klasyczną zwrot ten wynosił przeciętnie 21,79 zł i 54,74 zł, natomiast w badaniach z wykorzystaniem technik zaawansowanych – od 258,75 do 488,13 zł.

Jeden z badanych instytutów podał, że w ubiegłym roku przeprowadził do celów postępowania karnego trzy badania botaniczne, farmakognostyczne lub genetyczne roślin

(identyfikacja gatunku, odmiany lub części roślin względnie grzybów). Wynagrodzenie przyznane za przeprowadzenie takiego badania wyniosło przeciętnie 578,04 zł, natomiast zwrot poniesionych wydatków – 469,95 zł.

Wśród badań sekcyjnych, objęte analizą jednostki poinformowały o przeprowadzeniu w ubiegłym roku następujących: 1) oględziny zewnętrzne zwłok i szczątków ludzkich w miejscu ich znalezienia, 2) oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok świeżych, 3) oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok rozkładających się, przeobrażonych i ekshumowanych, a także wykonywana w warunkach wyjątkowo trudnych, 4) maceracja kości i ich rekonstrukcja, w tym a) przygotowanie szczątków do rekonstrukcji i usunięcie tkanek miękkich oraz b) rekonstrukcja kompletnego szkieletu.

Przeprowadzenie pierwszego z nich (w liczbie czterech, wszystkie w postępowaniu karnym) wykazał tylko jeden instytut. Przeciętne wynagrodzenie wynosiło 210 zł. Drugie, mianowicie oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok świeżych, zostało przeprowadzone 1560 razy przez trzy badane instytuty. Wynagrodzenie przyznane instytutom wynosiło 375–408 zł, natomiast zwrot poniesionych wydatków – 80–322. Jak podawały jednostki wykonujące ww. czynności, rzeczywisty koszt badania był jeszcze wyższy. Był on bowiem szacowany na 585 i 889 zł.

Rzadziej, bo 369 razy, badane instytuty (dokładnie dwa) wykazywały przeprowadzenie oględzin zewnętrznych i sekcji zwłok rozkładających się (wszystkie na potrzeby postępowania karnego). Koszt badania, a co za tym idzie wysokość przyznanego wynagrodzenia, był odpowiednio wyższy (575 i 607 zł). Nie odnotowaliśmy różnic co do kosztów poniesionych wydatków (odpowiednio 80 i 392 zł). W porównaniu z oględzinami zewnętrznymi i sekcją zwłok świeżych, respondenci wskazywali natomiast znacznie wyższy rzeczywisty koszt tego badania, tj. 815 i 1214 zł.

Maceracja kości i ich rekonstrukcja w ubiegłym roku stanowiły przedmiot badania 53 razy, wszystkie dla celów postępowania karnego (informacje pochodzą od dwóch badanych instytutów). W większości z tych badań, tj. w 40 przypadkach, instytuty dokonały rekonstrukcji kompletnego szkieletu, uzyskując za to przeciętne wynagrodzenie w wysokości 1079–1298 zł (przeciętna wysokość rzeczywistego kosztu przeprowadzenia badania była szacowana na 1301–1757 zł).

Pozostałe 13 badań dotyczyło przygotowania szczątków do rekonstrukcji i usunięcie tkanek miękkich. Za przeprowadzenie tych czynności instytuty otrzymywały przeciętnie wynagrodzenie w wysokości 303–497 zł oraz zwrot wydatków w wysokości 80–137 zł. W tym przypadku rzeczywisty koszt badania, zdaniem respondentów, wynosił 572–660 zł.

Wśród innych czynności realizowanych na zlecenie sądu lub organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, respondenci reprezentujący instytuty naukowe lub naukowo-badawcze wskazywali wydawanie opinii wyłącznie na podstawie akt sprawy.

2.3. Sposób wynagradzania biegłego

Kluczową kwestią dla wprowadzenia zmian w zakresie wynagradzania biegłych jest podstawa rozliczenia wykonanego dla sądu lub innego organu zadania. O sposób rozliczania wynagrodzenia za sporządzenie opinii zapytaliśmy biegłych w trakcie ankiety telefonicznej. Ponad połowa respondentów – 49 osób (tj. 61,3%) wskazało odpowiedź „według stawki godzinowej". Tylko 12 badanych (co stanowi 15% ogółu) zadeklarowało rozliczanie wynagrodzenia według taryf zryczałtowanych. Dziewiętnastu (23,8%) wskazało inną odpowiedź, w tym przede wszystkim, że sposób rozliczenia wynagrodzenia jest uzależniony od wydziału i instytucji, dla których opinie są sporządzane (5 wskazań) oraz od wkładu pracy i poświęconego czasu (6 wskazań).

Zdaniem respondentów, dla zleceń realizowanych na potrzeby wydziałów karnych właściwą formą rozliczenia byłby ryczałt, dla wydziałów cywilnych natomiast stawka godzinowa. Ma to związek ze stopniem skomplikowania i złożoności sprawy, do której opinia jest sporządzana. Sprawy cywilne są uznawane za trudniejsze i bardziej skomplikowane.

Czynnikiem mającym znaczenie dla wyboru właściwej formy rozliczenia wynagrodzenia jest również liczba osób badanych. Niektórzy z respondentów wśród sporządzanych przez siebie opinii wyróżniali opinie „w normie" i „poza normą". Kryterium rozróżnienia stanowił stopień zaangażowania, tj. nakład pracy i czas biegłego. Podział ten – zdaniem badanych – ma znaczenie dla sposobu rozliczania wynagrodzenia. Za opinię mieszczącą się w normie wynagrodzenie wypłacane jest zgodnie z taryfami zryczałtowanymi, podstawą rozliczenia opinii „poza normą" jest natomiast stawka godzinowa.

Tabela 13. Sposób rozliczania wynagrodzenia za sporządzenie opinii

	N	%
Według stawki godzinowej	49	61,2
Według taryf zryczałtowanych	12	15,0
Inaczej/różnie	19	23,8
Ogółem	80	100,0

Sposób rozliczania wynagrodzenia według stawki godzinowej był preferowany przez większość respondentów, którzy wzięli udział w badaniu. Dwudziestu dwóch psychologów (spośród 36) oraz 23 lekarzy innej specjalności (z grupy 32) wskazało tę właśnie odpowiedź. Wśród lekarzy psychiatrów nie zauważono podobnych zależności, co może wynikać z niewielkiego udziału tej grupy specjalistów w ogóle badanych.

Tabela 14. Sposób rozliczenia wynagrodzenia a specjalizacja biegłego

		W jaki sposób rozlicza Pani/Pan wynagrodzenie za sporządzenie opinii?			Ogółem
		Według stawki godzinowej	Według taryf zryczałtowanych	Inaczej/Różnie	
Specjalizacja biegłego	psycholog	22	5	9	36
	psychiatra	4	4	3	11
	lekarz innej specjalności	23	2	7	32
Ogółem		49	11	19	79

Jednocześnie w badaniu ankietowym biegli sądowi zaznaczali, że stawki godzinowe za wynagrodzenie są niskie, wręcz „żenujące", „uwłaczające godności biegłego" i nieadekwatne do posiadanej wiedzy specjalistycznej, jak i do nakładu pracy. Wskazywali na problem obniżania przez referendarzy sądowych kwoty wynagrodzenia wskazanej na rachunku do wysokości ryczałtu (*ryczałt za sporządzenie opinii psychologicznej w sprawach o ubezwłasnowolnienie wynosi 191 zł... To chyba jakieś nieporozumienie, biorąc pod uwagę stopień trudności w sporządzeniu takiej opinii*[73]). Konsekwencją obniżania wynagrodzenia jest wskazywanie na rachunkach czasu pracy krótszego od rzeczywistego czasu poświęconego na sporządzenie opinii:

> Jako biegła z obszaru psychologii klinicznej na badanie i napisanie opinii poświęcam zwykle wielokrotnie więcej czasu, niż mogę wykazać sądowi w celu ustalenia wynagrodzenia. Samo badanie, analiza dokumentacji oraz napisanie opinii pochłania zwykle kilkanaście do kilkudziesięciu godzin, czego żaden sąd by nie zaakceptował. Sąd wymaga natomiast drobiazgowego streszczenia akt, co samo w sobie pochłania ogrom czasu. Aktualna stawka za godzinę pracy biegłego w moim przypadku nie rekompensuje włożonej pracy i poświęcenia czasu. Jest to bardzo frustrujące[74];
>
> ograniczam rzeczywisty czas do minimum, bo nikt by mi za prawdę nie zapłacił[75].

Jeden z respondentów zamieścił w ankiecie uzasadnienie prokuratury rejonowej do odmowy przyjęcia zażalenia wniesionego przez biegłego na postanowienie o przyznaniu ryczałtowego wynagrodzenia za sporządzenie opinii (zdaniem respondenta kompleksowej, ostatecznej, wydanej w ciągu 5 dni od dnia badania, liczącej 12 stron, zawierającej odpowiedzi na wszystkie postawione pytania), a nie – jak żądał respondent – według stawki godzinowej zgodnie z załączoną kartą biegłego. W uzasadnieniu organ prowadzący postępowanie przygotowawcze powoływał się na treść rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, tłumacząc tym samym zgodność wydanego orzeczenia z obowiązującym prawem. Dodatkowo napisał:

> Na marginesie warto dodać, że całość wynagrodzenia trzech biegłych jest z kolei już znacznym wydatkiem budżetowym, o czym również nie można zapominać. Wreszcie praca na

[73] Ankieta nr 33.
[74] Ankieta nr 21.
[75] Ankieta nr 17.

> rzecz wymiaru sprawiedliwości jest jednak służbą, a ta, co oczywiste nie jest wynagradzana tak, jak usługi rynkowe. Jeśli zatem biegły chce wnieść swój wkład do dobra wspólnego rezygnując poniekąd z realnej wyceny swego trudu, podejmuje się zadania eksperta sądowego, co prowadzi do trudnego do wycenienia dodatkowego szacunku i wdzięczności ze strony Państwa, ale jak się też wydaje – poczucia budowania Kraju. Ten element trzeba podkreślić choć w tym postanowieniu, aby w ten sposób przypomnieć Biegłej o rozmiarze pracy, jaką wkłada w kształtowanie praworządności w Polsce, co jest nie do przecenienia i utwierdzić Ją w wysokiej ocenie efektów jej pracy i zaangażowania[76].

Niskie wynagrodzenie przyznawane biegłym sądowym powodują brak zainteresowania wpisywaniem się na listę biegłych, zawieszenie działalności czy wręcz rezygnację z pełnionej funkcji. Taka sytuacja uniemożliwia zaś, zdaniem badanych, sprawne działanie sądów ([*b*]*ez urealnienia wynagrodzenia biegłych, szczególnie w tak deficytowej dziedzinie jaką jest ortopedia, sądy będą latami czekały na wydanie takich opinii*[77]).

Jeden z respondentów zauważył również, że wynagrodzenie biegłych z zakresu psychiatrii i psychologii jest niższe od stawek oferowanych biegłym z innych dziedzin.

Inny badany zaproponował uzależnienie wysokości przyznanego wynagrodzenia nie tylko od posiadanego stopnia naukowego, ale przede wszystkim od posiadanej specjalizacji i kadencyjności (kolejna kadencja biegłego – wyższe wynagrodzenie).

W jednej z ankiet pojawiła się natomiast propozycja, aby w sprawach roszczeniowych ustalić honorarium dla biegłego za wydanie opinii jako 4–6% żądanego zadośćuczynienia.

Wyniki badania ankietowego sądów dostarczają podobnych wniosków. Respondenci podawali, że biegli składając rachunek korzystają ze stawki godzinowej, a nie taryfy ryczałtowej, dzięki czemu otrzymują wyższe wynagrodzenie. Jeden z respondentów napisał:

> wskazane w załącznikach pozycje są w zdecydowanej większości przypadków nieadekwatne do zakresu i rodzaju opinii składanych przez biegłych w postępowaniu cywilnym. Opinia najczęściej wykracza poza jednostkowe badanie, obejmuje też analizę akt i zgromadzonych w nich dokumentacji medycznych oraz oceną skutków jakiegoś zdarzenia dla zdrowia strony z wielu punktów widzenia. Dlatego zapewne biegli preferują ustalanie wynagrodzenia według stawki godzinowej, ryczałty praktycznie nie występują[78].

Jednocześnie sądy postulowały konieczność podniesienia wynagrodzenia dla biegłych sądowych. Argumentowali przy tym, że niskie wynagrodzenie przekłada się – o czym również pisano powyżej – na brak zainteresowania biegłych z zakresu nauk medycznych pracą w charakterze biegłego sądowego, a w przypadku osób wpisanych na listę – na zawieszanie tej działalności lub rezygnację z niej.

W największym uproszczeniu – ewentualne podniesienie wynagrodzeń dla biegłych sądowych można widzieć jako podniesienie stawek godzinowych i/lub podniesienie kwot

[76] Ankieta nr 45.
[77] Ankieta nr 17.
[78] Ankieta nr 169.

ryczałtów. Należy spodziewać się, że, tak obecnie, jak i po ewentualnych zmianach, biegli będą wybierać sposób rozliczania się, który będzie oferował im wyższe wynagrodzenie.

Jak już wskazywano, obecnie najczęściej wybieranym przez biegłych z zakresu medycyny sposobem rozliczenia są stawki godzinowe, więc to podniesienie tych stawek wydaje się najprostszym sposobem dowartościowania osób, do których organy procesowe zwracają się w celu zasięgnięcia opinii. Co oczywiste, podniesienie stawek godzinowych utrzyma preferowanie tego sposobu rozliczania. Jednocześnie zarówno biegli, jak i sądy wskazują, że wykazywana w rozliczeniu liczba godzin pracy może być i często jest znacznie modyfikowana na potrzeby konkretnego rachunku (co jednak warto odnotować najprawdopodobniej bardziej *in minus* niż *in plus*), co praktycznie uniemożliwia efektywne prowadzenie szacunków i prognoz (nawet gdyby dysponowano dokładnymi danymi o wykazywanych w rozliczeniach liczbach godzin).

Natomiast wyszczególnione w przytaczanych rozporządzeniach rodzaje badań i ustalone dla nich stawki ryczałtowe są krytykowane za to, że nieprzystającą do realiów opinii biegłych i są bardzo rzadko wybierane w rozliczeniach. Tym samym zaś zmiany wysokości stawek ryczałtowych mogą w bardzo niewielkim stopniu i raczej niebezpośrednio przełożyć się na wydatki na system biegłych sądowych.

Jednak jak wynika z wcześniej już przywoływanych wypowiedzi samych biegłych, sądy „obcinają" im rachunki, kierując się właśnie stawkami ryczałtowymi. Mogłoby to więc sugerować, że nawet podniesienie samych kwot stawek ryczałtowych może przełożyć się także na wykazywanie przez biegłych i uznawanie przez sądy wyższych ogólnych kwot na rachunkach sporządzonych według rozliczeń godzinowych. Jednak nawet przewidując taki scenariusz, nie da się go niestety dokładnie liczbowo oszacować.

2.4. Analiza dodatkowych uwag i komentarzy przekazanych przez biegłych

60 respondentów uczestniczących w badaniu telefonicznym (tj. 75% ogółu) przekazało ankieterowi uwagi dotyczące kosztów opinii biegłych z dziedziny medycyny lub ich stawek wynagrodzenia.

Większość z nich (58) dotyczyła zbyt niskich stawek, pozostałe: mało przejrzystego sposobu rozliczania pracy biegłego, nieterminowości w wypłacaniu wynagrodzenia, obniżania wynagrodzenia przez podmioty zlecające.

Podobne uwagi zostały zgłoszone podczas badań ankietowych sądów. Sądy sygnalizowały brak biegłych z niektórych dziedzin. Wskazały również konsekwencje takiego stanu, mianowicie generowanie dodatkowych kosztów związanych z pokryciem wydatków stron za stawiennictwo biegłych na badania poza okręgiem oraz przewlekłość postępowania.

Biegli z kolei podnieśli problem opieszałości sądów w regulowaniu wynagrodzeń przyznanych za sporządzoną opinię[79] (*sądy są wyjątkowo opieszałe w regulowaniu swoich zobowiązań*[80]; *długi termin realizacji przelewu za opinię, dotyczący przede wszystkim spraw cywilnych oraz opinii na zlecenie sądu apelacyjnego*[81]). Kompetencje biegłych psychologów, rozpoczynających swoją karierę zawodową, jak podkreślał jeden z biegłych, nie podlegają żadnej weryfikacji w zakresie umiejętności metodologicznych (*[n]ie ma żadnej instytucji/instancji, która weryfikowałaby i dopuszczała psychologów do takiego opiniowania*[82]).

[79] Ze sprawozdań statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że w sprawach cywilnych apelacyjnych czas wydania postanowienia o przyznaniu wynagrodzenia liczony od momentu złożenia przez biegłego rachunku w połowie spraw (52,04%) wynosił nie więcej niż 14 dni. W 23,87% przypadków postanowienie w tym zakresie zostało wydane w terminie 15–30 dni od złożenia rachunku, w 24,09% przypadków, w terminie powyżej jednego miesiąca. W 84,8% przypadków sąd skierował polecenie wypłaty do oddziału finansowego w terminie do 14 dni od wydania postanowienia o przyznaniu wynagrodzenia. W 11,01% przypadków termin ten wynosił 15–30 dni, w 4,19% przypadków natomiast przekroczył 1 miesiąc.

[80] Ankieta nr 7.

[81] Ankieta nr 27.

[82] Ankieta nr 33.

Podsumowanie: możliwości weryfikacji danych i prowadzenia szacunków

Niniejszy raport zawiera opis danych zgromadzonych w toku badania kosztów opinii biegłych z zakresu medycyny. W ramach tego badania zebrano i przeanalizowano dane z poszczególnych sądów powszechnych o ogólnej kwocie wydatków poniesionych w roku 2017 na opinie z dziedziny medycyny, liczbie wykonanych badań, wydatków poniesionych w związku z ich realizacją oraz informacje o analogicznych kwestiach i rzeczywistych kosztach tych badań z podmiotów (publicznych i niepublicznych) je wykonujących. Uzupełnieniem dla tych danych była także analiza dostępnych sprawozdań budżetowych sądów powszechnych.

Analiza tych danych miała posłużyć do realizacji podstawowego celu niniejszego projektu, jakim była próba oszacowania skutków ewentualnej zmiany stawek ryczałtowych wynagrodzenia biegłych i instytucji opiniujących w dziedzinie medycyny, w szczególności badań laboratoryjnych. Jak wcześniej ustalono, najczęściej wybieranym sposobem rozliczenia jest stawka godzinowa, a nie stawki ryczałtowe. Tym samym zaś ewentualne zmiany tych ostatnich mogą jedynie w niewielkim stopniu i raczej niebezpośrednio przełożyć się na zmiany wysokości konkretnych wynagrodzeń. Jednocześnie zaś warto podkreślić, że same wyszczególnione w przytaczanych rozporządzeniach rodzaje badań i ustalone dla nich stawki ryczałtowe są krytykowane jako nieprzystające do realiów kosztów sporządzania opinii biegłych.

Fakt ten, wraz ze szczątkowymi, czy inaczej, jedynie sygnalizacyjnymi ustaleniami badania co do szczegółowych wynagrodzeń oraz rzeczywistych kosztów prowadzenia badań i sporządzania opinii przez biegłych i instytucje (bardzo niska stopa zwrotu ankiet do biegłych i instytucji) czyni praktycznie niemożliwym dokonanie bardziej dokładnych oszacowań, zgodnych z założeniami projektu. Swoistym jego podsumowaniem może być jedynie próba wzajemnej weryfikacji danych zebranych w tym i poprzednio realizowanych projektach badawczych i wyciągniecie na ich podstawie pewnych ogólnych wniosków.

Jak wskazywano w podrozdziale 1.1, łączna kwota wydatków sądów powszechnych na wszystkie opinie biegłych i instytucji opiniujących (zarówno z dziedziny medycyny, jak i innych specjalności), obliczona na podstawie sprawozdań budżetowych RB-28 z zastosowaniem metodologii przyjętej przez Najwyższą Izbę Kontroli[83] wyniosła w 2017 r. 200 861

[83] Por. przypis 30 – kwota obliczona na podstawie załączników do sprawozdań Ministerstwa Sprawiedliwości RB-28 to suma paragrafów: wynagrodzenia bezosobowe biegłych, należności z tytułu wydanych

527,32 zł. Analogicznie obliczone na podstawie sprawozdania RB-28 wydatki na biegłych wyniosły w 2015 r. 234 879 169,98 zł.

W przywoływanym już badaniu „Biegły w postępowaniu sądowym…" zastosowano minimalnie inne kategorie (nie uwzględniono dwóch ostatnich)[84], dlatego sygnalizowana w raporcie z tego badania suma wydatków na opinie biegłych w 2015 r. wyniosła 213 070 457,13 zł. Dla tegoż 2015 roku szacowano, że na zlecenie wszystkich sądów powszechnych przeprowadzono łącznie 394 636 opinii (w odniesieniu do wszystkich 15 156 076 spraw, które wpłynęły).

W roku 2017 do wszystkich sądów powszechnych wpłynęło łącznie 15 782 479 spraw, a załatwiono ich 15 835 982. Na podstawie nowych działów „Liczba biegłych/podmiotów wydających opinie w sprawach" dołączonych do 13 sprawozdań statystycznych za rok 2017 (MS-S1a, MS-S10, MS-S1r, MS-S5a, MS-S50, MS-S5r, MS-S11/12a, MS-S11/120, MS-S11/12r, MS-S16/18, MS-S19k, MS-S190, MS-S19r) można wnioskować, że łącznie w wydziałach objętych tymi sprawozdaniami zlecono przeprowadzenie opinii 459 208 biegłym i instytucjom opiniującym. Zgodnie z przyjętą w sprawozdaniach metodologią wartość ta nie jest w pełni tożsama z ogólną liczbą przeprowadzonych w 2017 r. na zlecenie sądów powszechnych opinii biegłych i instytucji (opinie opracowywane przez więcej niż jednego biegłego powinny zostać wykazywane tyle razy, ilu wystąpiło biegłych)[85], jednak oparta jest na tych samych danych, co szacunki z projektu „Biegły w postępowaniu sądowym.." (tak zwane kontrolki Wab). Wykazuje też stosunkowo dużą zbieżność z wynikami szacunków[86]. Można zatem na podstawie tych danych wysnuć wstępny wniosek, że w roku 2017 w porównaniu do 2015 r. spadły wydatki sądów na opinie biegłych i najprawdopodobniej nieznacznie wzrosła liczba wszystkich opinii wydawanych na zlecenie sądów.

W toku przywoływanego już projektu „Biegły w postępowaniu sądowym…"[87] zebrano wiele szczegółowych informacji, które można poddać w tym miejscu wtórnej analizie. W wyniku takiej analizy ustalono, że wnioski o sporządzenie opinii z dziedziny medycyny stanowiły 83,4% wszystkich wniosków wykazanych w analizowanych repertoriach Wab, w których zidentyfikowano specjalizację biegłego (lub instytucji opiniującej, wraz z opiniowaniem psy-

---

opinii akademii medycznych i pozostałych instytucji wyznaczonych do wydawania opinii, zwrot utraconych wynagrodzeń biegłych, koszty sprowadzania i przewozu oskarżonego świadków i biegłych, zwrot kosztów diet, przejazdów noclegów biegłych (w ostatniej pozycji wspólnie ewidencjonowany jest zwrot kosztów dla biegłych oraz ławników i świadków).

[84] Suma kategorii: wynagrodzenia bezosobowe biegłych, należności z tytułu wydanych opinii dla akademii medycznych i pozostałych instytucji wyznaczonych do wydawania opinii, zwrot utraconych wynagrodzeń biegłych. P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym…*, s. 112.

[85] Zgodnie z objaśnieniami do sprawozdań: W dziale tym odnotowujemy wszystkie przypadki wysłania akt sprawy do biegłego. W rubryce inne podmioty odnotowujemy wszystkie przypadki wysłania akt do podmiotów innych niż osoby fizyczne. W przypadku gdy sąd zleca wykonanie opinii instytucji wówczas wykazuje się jeden podmiot. Gdy sąd zleca wykonanie opinii w sprawie więcej niż jednemu biegłemu wykazuje się liczbę wszystkich biegłych.

[86] Należy jednak odnotować, że dane te obejmują różne lata i informacje ze sprawozdań statystycznych nie obejmują przykładowo spraw rejestrowych, czy z zakresu ksiąg wieczystych.

[87] P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym…*

chologiczno-psychiatrycznych). Wnioski te były nieznacznie częstsze w sądach okręgowych (86,7% opinii ze zidentyfikowaną specjalizacją) niż w rejonowych (74,9%). W przywoływanym wyżej raporcie sygnalizowano również że, w odpowiedzi na wszystkie analizowane zlecenia wykonania opinii rzeczywiste jej sporządzenie miało miejsce jedynie w 86,4% przypadków[88]. Nie występowały w tym kontekście istotne różnice pod względem zidentyfikowanej specjalizacji biegłego lub instytutu. Wtórna analiza omawianych w tamtym badaniu danych pozwoliła wyłonić 12 404 opinii z dziedziny medycyny. Informacje o źródle wynagrodzenia biegłych były obecne w 15 821 opiniach biegłych[89], w tym w 5967 opiniach z zakresu medycyny. W obu przypadkach najczęściej źródłem tym był Skarb Państwa – odpowiednio 77,8% dla wszystkich i 85,6% dla opinii z zakresu medycyny. Na podstawie sygnatur spraw, w których zlecono i przeprowadzono opinie z zakresu medycyny (jak już wskazywano łącznie 12 404) można stwierdzić, że 1221 z nich (9,8%) zostało wykonanych w postępowaniu karnym, a 11 183 (90,2%) w postępowaniu cywilnym. Wypłacone biegłym kwoty wynagrodzeń udało się ustalić jedynie w odniesieniu do 1028 opinii. Średnio było to 346 zł, przy czym w postępowaniu karnym było to średnio 210 zł (mediana 189 zł, ustalone dla 503 opinii), a w postępowaniu cywilnym 476 zł (mediana – 410 zł, ustalone dla 525 opinii).

W przytaczanym projekcie szacowano również rozkład ogólnej liczby opinii biegłych i instytucji w poszczególnych rodzajach spraw sądowych. W kontekście niniejszego opracowania szczególnie istotne jest rozróżnienie dwóch podstawowych typów postępowań – cywilnych i karnych. Dlatego na podstawie danych z ww. badań określono dla 14 502 opinii, w których zidentyfikowano specjalizację, odsetek tych z zakresu medycyny w obu głównych typach postępowań. Było to odpowiednio 84% w postępowaniu cywilnym i 85,2% w postępowaniu karnym. Odsetki te są bardzo zbliżone, co sugeruje, że udział opinii z zakresu medycyny w sprawach toczących się w obu rodzajach postępowań jest zbliżony. Należy jednak pamiętać, że w analizowanej bazie znalazły się jedynie sprawy, w których przeprowadzono jakąkolwiek opinie, a więc odsetki te wskazują na udział analizowanych opinii wśród wszystkich spraw, w których była opinia, a nie pośród ich ogółu. Dla ustalenia udziału rozpatrywanych spraw w całości postępowań cywilnych i karnych należało wykorzystać oszacowane w przywoływanym projekcie dane o liczbie wydanych opinii na 100 spraw z danego repertorium. Obliczony w ten sposób średni ważony udział spraw z opiniami z dziedziny medycyny w ogólnej liczbie spraw cywilnych[90] i karnych[91] wyniósł odpowiednio: dla cywilnych 18,2%, a dla karnych – 3,1%.

Na podstawie ustalonych w przytaczanym projekcie danych o specjalizacjach oraz kwotach i źródle wypłaconych biegłym i instytucjom wynagrodzeń można także oszacować poziom

[88] *Ibidem*, s. 68.
[89] *Ibidem*, s. 73–74.
[90] Repertoria C, U, Ca, GC, Ga, Ns, Pa, Uo, P, Ua, CG-G, Nsm, RC, Rns, Nkd, Now, Cps, Uo.
[91] Repertoria Ka, Kow, Ko, W.

wydatków sądownictwa (Skarbu Państwa z budżetu sądów) na opinie medyczne – zarówno ogółem, jak i w podziale na postępowania cywilne i karne. Łączne wydatki Skarbu Państwa na wszystkie opinie o ustalonej specjalizacji biegłego, kwocie i źródle wynagrodzenia (jedynie 592 opinie) wyniosły w analizowanej bazie danych kontrolek Wab 300 458,60 zł. Z tego na opinie z zakresu medycyny (422 takie opinie) 123 872,80 zł (czyli 41,2% łącznej kwoty). W odniesieniu do postępowań cywilnych (245 opinii) było to 173 870,17 zł łącznie i 68 402,43 zł na opinie z zakresu medycyny (39,3%), a w odniesieniu do postępowań karnych (347 opinii) 126 588,43 zł łącznie i 55 470,37 zł na opinie z zakresu medycyny (43,8%).

Przekładając te proporcje na przytaczane wcześniej ogólne kwoty wydatków budżetowych sądów na opinie biegłych w 2017 r. można szacować, że wydatki na opinie z zakresu medycyny stanowiłyby łączną kwotę ok. 82 811 tys. zł, w tym w postępowaniu cywilnym 45 728 tys. zł, a w postępowaniu karnym 37 083 tys. zł.

W toku badania ankietowego skierowanego do sądów udało się uzyskać informacje co do wydatków na opinie biegłych z zakresu nauk medycznych pokrytych przez Skarb Państwa od 205 sądów. Mając świadomość sygnalizowanych już problemów z pełną porównywalnością tych danych i koniecznością zachowania ostrożności przy ich interpretacji, można było na ich podstawie wskazać łączną kwotę podaną przez sądy w wysokości 27 883 tys. zł. 205 sądów, które udzieliły tych informacji to ok. 55% wszystkich polskich sądów. Poszczególne sądy, także w ramach tego samego szczebla, znacznie różnią się pod względem liczby rozpatrywanych spraw. Niestety zebrane informacje uniemożliwiały precyzyjne określenie ich liczby. Gdyby założyć, że badane sądy stanowiły dobrą reprezentację wszystkich, łączną kwotę przeznaczaną w 2017 r. ze Skarbu Państwa (pozostającą w gestii sądownictwa) należałoby szacować na 50 870 tys. Jest ona o ok. 39% mniejsza od kwoty 82 811 tys. zł oszacowanej wyżej na podstawie rzeczywistych wydatków wykazywanych w sprawozdaniach budżetowych. Różnica ta jest znaczna i wynika najpewniej z nadreprezentacji w badanej próbie mniejszych sądów. Z drugiej jednak strony, sam rząd tych wielkości jest analogiczny, co z kolei potwierdzałoby użyteczność zarówno szacunków jak i innych prezentowanych w tym opracowaniu danych.

Należy jeszcze raz powtórzyć, że w referowanych badaniach, ze względu na niewystarczające dane, nie udało się niestety zrealizować ich podstawowego celu, a mianowicie oszacowania skutków ewentualnej zmiany stawek ryczałtowych wynagrodzenia biegłych i instytucji opiniujących w zakresie medycyny, w szczególności w dziedzinie badań laboratoryjnych. W toku referowanych wyżej badań uzyskaliśmy jednak wiele istotnych informacji, mogących być podstawą zmian regulacji dotyczących biegłych sądowych, w tym zwłaszcza w odniesieniu zarówno do stawek ryczałtowych, jak i godzinowych.

Kończąc, warto zauważyć, że zagadnienie funkcjonowania systemu biegłych sądowych nadal pozostaje aktualne. Powstał bowiem kolejny projekt ustawy o biegłych, na chwilę

obecną przekazany przez Ministerstwo Sprawiedliwości do analizy i oceny[92]. Projekt ten zakłada dość istotną zmianę co do organu odpowiedzialnego za funkcjonowanie instytucji biegłych sądowych. O ile dotychczas funkcję tę sprawował prezes sądu okręgowego, tak projekt przekazuje te uprawnienia Dyrektorowi Instytutu Ekspertyz Sądowych. Kolejna zmiana dotyczy braku możliwości posługiwania się przez biegłego sporządzającego opinię prywatną, określeniem „biegły sądowy". Projekt wprowadza również granicę wieku, do którego przyznawane są certyfikaty potwierdzające kompetencje. Certyfikat taki mogą otrzymać jedynie osoby, które nie ukończyły 70 lat. Wydaje się zasadne podejmowanie kolejnych analiz wpływu zmian, jeśli wejdą one w życie, na rzeczywiste funkcjonowanie instytucji biegłego sądowego.

[92] DLPK -III-464–4/18 z dn. 21 grudnia 2018 r.

Załącznik 1. Taryfa zryczałtowana wynagrodzenia biegłych z dziedziny medycyny

Lp.	Określenie czynności	Procent kwoty bazowej	Przedział kwotowy
1	2	3	4
1	Określenie inwalidztwa, niepełnosprawności lub niezdolności do pracy oraz ich stopnia	2,13–8,49[1]	38,11 zł – 151,92 zł
2	Ocena zdolności do odbycia kary pozbawienia wolności	2,98–10,72[1]	53,32 zł – 191,83 zł
3	Stwierdzenie uszkodzeń ciała i ich kwalifikacja, ustalenie obcowania płciowego, stwierdzenie dziewictwa, ciąży, przebytego porodu, zakażenia wenerycznego	1,91–4,35[1]	34,18 zł – 77,84 zł
4	Badanie zdolności do płodzenia, łącznie z badaniem nasienia (w razie konieczności powtórzenia badania stawkę podwyższa się o 100%)	3,61–5,31[1]	64,60 zł – 95,02 zł
5	Oględziny zewnętrzne zwłok i szczątków ludzkich w miejscu ich znalezienia	3,93–14,33[1]	70,32 zł – 256,42 zł
6	Oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok świeżych – w zależności od warunków przeprowadzenia, zakresu badań i stanu zwłok	6,69–21,75[1]	119,71 zł – 389,20 zł
7	Oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok rozkładających się, przeobrażonych i ekshumowanych, a także wykonywane w warunkach wyjątkowo trudnych	9,34–28,86[1]	167,13 zł – 516,43 zł
8	Badanie stanu zdrowia psychicznego: 1) w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii 2) w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią 3) w warunkach szpitalnych z pisemną opinią	 1,91–4,67[1] 5,10–10,72[1] 12,20–25,89[1]	 34,18 zł – 83,57 zł 91,26 zł – 191,83 zł 218,31 zł – 463,28 zł
9	Badanie psychologiczne: 1) w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii 2) w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią 3) w warunkach szpitalnych z pisemną opinią	 1,91–4,67[1] 5,10–10,72[1] 12,20–25,89[1]	 34,18 zł – 83,57 zł 91,26 zł – 191,83 zł 218,31 zł – 463,28 zł
10	Badanie w przedmiocie uzależnienia od alkoholu: 1) w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii 2) w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią 3) w warunkach szpitalnych z pisemną opinią	 1,91–4,67[1] 5,10–10,72[1] 12,20–25,89[1]	 34,18 zł – 83,57 zł 91,26 zł – 191,83 zł 218,31 zł – 463,28 zł
11	Wydanie opinii wyłącznie na podstawie akt sprawy	5,10–21,65[1]	91,26 zł – 387,41 zł

[1] W zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano opinię.

Załącznik 2. Taryfa zryczałtowana wynagrodzenia podmiotów, o których mowa w art. 193 § 2 kodeksu postępowania karnego (art. 290 § 1 kodeksu postępowania cywilnego)

Lp.	Określenie czynności	Procent kwoty bazowej	Przedział kwotowy
1	2	3	4
I. Badania laboratoryjne			
1	1. Badanie krwi w sprawie o ustalenie ojcostwa, poszerzone o układy grupowe ACP, PGM, ESD – jednej osoby 2. Badanie dodatkowe układów GPT, GLO, GC, AK, ADA, Fy, TK, Ss, P – jednej osoby – za każdy układ 3. Badanie dodatkowe HLA – jednej osoby	9,45 0,96 16,87	169,10 zł 17,18 zł 301,88 zł
2	Badanie grup krwi świeżej – w zależności od ilości oznaczonych układów grupowych	1,17–19,52[1]	20,94 zł – 349,29 zł
3	Badanie grup krwi rozłożonej – w zależności od ilości oznaczonych układów grupowych	2,13–32,57[1]	38,11 zł – 582,81 zł
4	Badanie śladów krwi i innych substancji biologicznych: 1) oględziny jednego dowodu rzeczowego oraz wstępne badanie śladów (metodą widmową i innymi metodami) 2) badanie metodami serologicznymi przynależności gatunkowej plam krwi i innych substancji biologicznych jednego gatunku i na jednym dowodzie 3) badanie przynależności grupowej śladów krwi i innych substancji biologicznych na jednym dowodzie rzeczowym: a) w układzie ABO b) za każdy następny układ grupowy 4) badanie śladów krwi w celu orzeczenia źródła krwawienia lub czasu powstania śladów 5) inne badania biologiczne: oznaczenie płci w śladach krwi i innych substancjach biologicznych, oznaczanie czasu powstania takich śladów, ustalanie wieku osobnika na podstawie zawartości hemoglobiny płodowej w składzie krwi i inne badania umożliwiające identyfikację indywidualną śladu biologicznego – na jednym dowodzie rzeczowym	2,13–3,08[1] 2,76 3,08 1,28 3,82 5,31	38,11 zł-55,11 zł 49,39 zł 55,11 zł 22,90 zł 68,36 zł 95,02 zł
5	Badanie plam nasienia (fizykalne, chemiczne, krystalograficzne, mikroskopowe, serologiczne) na jednym dowodzie rzeczowym	4,67–6,58[1]	83,57 zł – 117,74 zł
6	1. Badanie makroskopowe, mikroskopowe i mikrometryczne włosów dowodowych i porównawczych lub identyfikacja włókien i włosów – jednej osoby 2. Oznaczenie płci na podstawie badania włosów (metodami fluorescencji albo chromatyny płciowej) lub oznaczenie grupy krwi na tej podstawie – jednej osoby	2,23–5,94[1] 1,49–3,08[1]	39,90 zł – 106,29 zł 26,66 zł – 55,11 zł
7	Badanie identyfikacyjne materiału biologicznego (mechanoskopia, mikroskopia porównawcza, badanie na obecność jonów metali, superprojekcja itp.)	2,87–10,29[1]	51,36 zł – 184,13 zł
8	Badanie śladów i uszkodzeń postrzałowych: 1. bez strzałów próbnych 3. ze strzałami próbnymi	3,08 5,31	55,11 zł 95,02 zł
9	Badanie histologiczne wycinków jednego narządu ciała	0,96	17,18 zł

Lp.	Określenie czynności	Procent kwoty bazowej	Przedział kwotowy
1	2	3	4
10	Badanie krwi na obecność tlenku węgla (hemoglobiny tlenkowo-węglowej): 1. badanie jakościowe 2. badanie ilościowe	 0,96 2,13	 17,18 zł 38,11 zł
11	1. Badanie krwi na obecność alkoholu: 1) metodą Widmarka 2) za każdą inną metodę 2. Badanie wydychanego powietrza na obecność alkoholu	 1,49 2,76–3,08[1] 3,08	 26,66 zł 49,39 zł – 55,11 zł 55,11 zł
12	1. Badania narządów ciała na obecność trucizn[2]: 1) trucizny lotne z parą wodną – wielokierunkowe badania jakościowe 2) trucizny lotne – oznaczenie ilościowe – stawka wymieniona w pkt 1 ulega zwiększeniu o 3) wolne kwasy i zasady, trujące reszty kwasowe – wielokierunkowe badania jakościowe 4) oznaczenie ilościowe trucizny z grupy wymienionej w pkt 3 – stawka ulega zwiększeniu o 5) trucizny metaliczne – wielokierunkowe badania jakościowe 6) oznaczenie ilościowe trucizny z grupy wymienionej w pkt 5 – stawka ulega zwiększeniu o 7) trucizny organiczne naturalne i syntetyczne – przeprowadzenie wielokierunkowego toku badań 8) identyfikacja trucizny wyosobnionej w toku badań wymienionych w pkt 7 9) ilościowe oznaczenie zidentyfikowanej trucizny wymienionej w pkt 8 – stawka ulega zwiększeniu o 2. Badanie narządów ciała na obecność trucizn ukierunkowane (tj. z określeniem poszukiwanej trucizny) jakościowe lub ilościowe 3. Badanie chemiczno-toksykologiczne substancji chemicznej w celu jej zidentyfikowania	 7,54–9,76[1] 3,72–11,89[1] 4,67–8,38[1] 4,67–9,76[1] 21,75–28,12[1] 2,23–6,90[1] 30,34–34,69[1] 4,67–34,69[1, 3] 2,23–11,89[1] 7,54–28,12[1, 2] 3,72–28,12[1, 3]	 134,92 zł – 174,65 zł 66,57 zł – 212,76 zł 83,57 zł – 149,95 zł 83,57 zł – 174,65 zł 389,20 zł – 503,18 zł 39,90 zł – 123,47 zł 542,91 zł – 620,75 zł 83,57 zł – 620,75 zł 39,90 zł – 212,76 zł 134,92 zł – 503,18 zł 66,57 zł – 503,18 zł
13	Wykonanie prób biologicznych (na zwierzętach lub roślinach) z wyodrębnioną trucizną	2,23–7,32[1]	39,90 zł – 130,99 zł
14	Badania botaniczne i farmakognostyczne trucizn roślinnych (identyfikacja części roślin i grzybów)	5,31–10,19[1]	95,02 zł – 182,34 zł
II. Badania osób żyjących			
15	Określenie inwalidztwa, niepełnosprawności lub niezdolności do pracy oraz ich stopnia	3,72–14,43[1]	66,57 zł – 258,21 zł
16	Ocena zdolności do odbycia kary pozbawienia wolności	3,08–11,89[1]	55,11 zł – 212,76 zł
17	Stwierdzenie uszkodzeń ciała i ich kwalifikacja, stwierdzenie dziewictwa, ciąży, przebytego porodu, zakażenia wenerycznego, ustalenie obcowania płciowego itp.	3,08–6,69[1]	55,11 zł – 119,71 zł
18	Badanie antropologiczne jednej osoby, łącznie z dokumentacją fotograficzną, w sprawie o ustalenie ojcostwa	14,43	258,21 zł
19	Badanie stanu zdrowia psychicznego: 1. w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii 2. w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią 3. w warunkach szpitalnych z pisemną opinią	 1,91–4,67[1] 5,10–10,72[1] 12,20–25,89[1]	 34,18 zł – 83,57 zł 91,26 zł – 191,83 zł 218,31 zł – 463,28 zł

Lp.	Określenie czynności	Procent kwoty bazowej	Przedział kwotowy
1	2	3	4
20	Badanie psychologiczne: 1. w warunkach ambulatoryjnych bez pisemnej opinii 2. w warunkach ambulatoryjnych z pisemną opinią 3. w warunkach szpitalnych z pisemną opinią	 1,91–4,67[1] 5,10–10,72[1] 12,20–25,89[1]	 34,18 zł – 83,57 zł 91,26 zł – 191,83 zł 218,31 zł – 463,28 zł
21	Badanie zdolności do płodzenia, łącznie z chemicznym i mikroskopowym badaniem nasienia (w razie konieczności powtórzenia badania nasienia, stawkę podwyższa się o 100%)	4,67–6,58[1]	83,57 zł – 117,74 zł
III. Badania sekcvine			
22	Oględziny zewnętrzne zwłok i szczątków ludzkich w miejscu ich znalezienia	4,67–16,02[1]	83,57 zł – 286,67 zł
23	Oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok świeżych – w zależności od warunków przeprowadzenia, zakresu badań i stanu zwłok	8,17–24,40[1]	146,20 zł – 436,62 zł
24	Oględziny zewnętrzne i sekcja zwłok rozkładających się, przeobrażonych i ekshumowanych, a także wykonywane w warunkach wyjątkowo trudnych	11,25–32,57[1]	201,31 zł – 582,81 zł
25	Maceracja kości i ich rekonstrukcja: 1) przygotowanie kośćca do maceracji, jego maceracja (w razie maceracji kompletnego szkieletu – górna wysokość stawki) 2) rekonstrukcja kompletnego szkieletu	 8,49–25,89[1] 8,17–114,04[1]	 151,92 zł – 463,28 zł 146,20 zł – 2040,65 zł
IV. Inne czynności			
26	Wydanie opinii wyłącznie na podstawie akt sprawy	5,10–21,65[1]	91,26 zł – 387,41 zł
27	Sporządzenie dokumentacji fotograficznej osób żyjących, zwłok i dowodów rzeczowych – za jedno ujęcie (format 10 cm x 15 cm)	0,11	1,97 zł

[1] W zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano opinię.

[2] Wymienione w tej pozycji wysokości stawek odnoszą się do badania jednego narządu. Przy równoległym badaniu drugiego i następnych narządów lub materiałów w tej samej sprawie wysokość stawek obniża się o 20%.

[3] Dopuszcza się możliwość podwyższenia stawek (do 50%) w wypadkach uzasadnionych szczególnymi trudnościami (np. mało znane i rzadko spotykane substancje trujące, materiał z ekshumacji).